

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Mgr. Petra Junková

Spolupráce školy a městské knihovny jako prostředek
výchovy ke čtenářství dětí mladšího školního věku

Olomouc 2018

Vedoucí práce: Mgr. Milan Polák, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. dubna 2018

.....

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Milanu Polákovi, Ph.D. a knihovnici Městské knihovny Ústí nad Orlicí Bc. Veronice Tomanové za všechny podnětné rady, pomoc a spolupráci při zpracování diplomové práce.

Ráda bych poděkovala za podporu vedení Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a také žákům současné třídy 2. B, bez kterých by nevznikla praktická část této práce.

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	9
1 Čtenářství dětí mladšího školního věku	10
1.1 Pojem čtenářství.....	10
1.2 Čtenářská gramotnost	11
1.3 Předškolní čtenářská vybavenost	12
1.4 Vývojové zvláštnosti dítěte mladšího školního věku	13
1.5 Čtenářství v mladším školním věku.....	15
1.5.1 Dítě se stává aktivním čtenářem	15
1.5.2 Faktory ovlivňující rozvoj čtenářství	16
1.5.3 Literární žánry pro děti v mladším školním věku	16
1.5.4 Čtenářské desatero podle Pennaca	19
2 Podpora dětského čtenářství v České republice	22
2.1 Organizace a aktivity	22
2.1.1 Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP)	22
2.1.2 Celé Česko čte dětem	23
2.1.3 Čtení pomáhá	24
2.2 Mezinárodní šetření PIRLS	24
2.3 Kritické myšlení.....	26
2.3.1 Význam	26
2.3.2 Myšlení u dětí mladšího školního věku	27
2.3.3 Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení	27
2.3.4 Metody kritického myšlení	28
3 Základní škola a knihovna v souvislosti se čtenářstvím	33
3.1 Základní škola Ústí nad Orlicí Bratří Čapků	33
3.1.1 Obecné informace	33

3.1.2	Výchova ke čtenářství a ukotvení v ŠVP ZV	33
3.1.3	Čtenářské dílny	34
3.1.4	Vlastní knihovna	35
3.1.5	Zapojení do charitativního projektu Čtení pomáhá.....	35
3.1.6	Školní družina – senioři předčítají dětem	36
3.1.7	Nabídka knih Klubu mladých čtenářů	36
3.1.8	Bazar knih	36
3.1.9	Účast na šetření PIRLS	37
3.2	Městská knihovna Ústí nad Orlicí	37
3.2.1	Historie a současnost.....	37
3.2.2	Význam knihovny a nabízené služby.....	38
3.2.3	Knihovna a dětské čtenářství	38
3.3	Vzájemná spolupráce školy a knihovny	40
	Praktická část	41
4	Návštěvy žáků v městské knihovně	42
4.1	Obecné informace	42
4.2	Předávání slabikářů.....	42
4.3	Povídání o knížce Jak se O stalo králem.....	43
4.4	Za Večerníčkem do knihovny	44
4.5	Odpoledne s rodiči	45
4.6	Pasování na čtenáře.....	46
5	Výzkum	48
5.1	Základní údaje.....	48
5.2	Zpracování dotazníku	49
5.3	Ověřování hypotéz	60
5.4	Dílčí závěry	62
6	Vlastní návrhy a doporučení pro praxi	65

Závěr	67
Seznam použitých pramenů a literatury	69
Seznam příloh	71

Úvod

„Knihy jsou lidem tím, čím perutě ptákům.“ (John Ruskin)

Citát anglického spisovatele, básníka, vědce a uměleckého kritika pěkně vystihuje to, čím pro člověka může kniha být. Může nám dávat křídla. Zanést nás do cizích krajů, neznámých míst, mezi lidi s jinou kulturou, do smyšlené země nebo třeba do pohádky. S knihou můžeme prožívat příběh někoho jiného, navazovat vztahy s ním i s dalšími postavami. Dostávat se do různých situací, řešit je, a tím chápat různé motivy lidí i jejich rozhodnutí.

Z knihy se dozvídáme spoustu informací, vzděláváme se, seznamujeme se s historií, uměním, přírodou a dalšími oblastmi našeho rozmanitého života. Čteme a recitujeme básně, které nás mohou zasáhnout v hloubi duše. Moudrost některých myšlenek si mnohdy zapamatujeme a osvojíme natolik, že je máme potřebu reprodukovat, sdílet s ostatními, mohou nám pomoci v osobním životě. Kniha nás učí, rozvíjí naši představitivost, formuje naše názory, dává nám odpočinek. Bezpochyby nás obohacuje. Knihu berou do rukou lidé všech věkových kategorií – již od útlého věku až po stáří. Dětem, které ještě neumějí číst, předčítáme. Kniha je naším důležitým společníkem.

Samozřejmě můžeme kromě knihy využít spoustu dalších zdrojů informací a kulturního využití. Mohou jimi být jak film, divadlo, televize, rádio, tak i v současné době technických pokroků audio a videopřehrávače, internet, audioknihy, elektronické knihy a další. Knihu tak nemusíme číst pouze v papírové podobě, ale pomocí specializované čtečky či aplikace pro mobilní telefon, tablet nebo počítač. Vše má svůj význam. Nicméně kniha, kterou vezmeme do ruky a listujeme v ní, prohlížíme její ilustrace, by jistě měla mít stále v našem životě své důležité místo.

Mám ráda knihy, jelikož mě s různou intenzitou a žánrovými proměnami provázejí životem, a ve své učitelské profesi se snažím vést k lásce ke knihám i děti, a proto jsem se rozhodla psát diplomovou práci na toto téma. Ze své praxe mám zkušenost, že výborným partnerem školy na cestě k vytváření nenásilného vztahu dětí ke knížkám je knihovna. Proto ji často s žáky navštěvujeme a vnímáme ji jako přirozenou součást našeho života.

Hlavním cílem diplomové práce je zintenzivnit spolupráci Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků, konkrétně loňské třídy 1. B (v letošním školním roce 2. B), s Městskou knihovnou Ústí nad Orlicí. Úkolem je směřovat tuto spolupráci nejen do doby vyučování, ale zapojit i školní družinu a rodiče uvedených žáků. Následně zpracovat dotazník cílený k rodičům

žáků všech tří prvních tříd sledované základní školy. Dotazník má zjistit vztah rodičů ke čtenářství, postoj ke spolupráci školy a knihovny a vliv této spolupráce na dětskou návštěvnost knihovny ve volném čase.

Teoretická část diplomové práce si klade za cíl vymezit pojem čtenářství, zaměřit se na různá pojetí pojmu čtenářská gramotnost, popsat charakteristiku žáka mladšího školního věku v souvislosti se čtenářstvím. Také zmapovat, jakými způsoby Česká republika podporuje rozvoj čtenářské gramotnosti, vysvětlit pojem kritické myšlení a jeho metody. Důležité je také rozpracování aktivit dvou konkrétních spolupracujících zařízení, a to školy a knihovny.

Cílem praktické části je podrobně popsat jednotlivé návštěvy žáků v knihovně, uvést jejich obsah a význam. Dalším úkolem je analyzovat výsledky dotazníkového šetření. Díky nim zjistit, zda spolupráce školy a knihovny má kladný vliv na čtenářství žáků mladšího školního věku jak ze subjektivního pohledu rodičů, tak objektivním ověřováním stanovených hypotéz.

V přílohách diplomové práce uvádím přesné znění dotazníku pro rodiče, některé ukázky z nabídky knihovny a fotodokumentaci z návštěv žáků v knihovně, popř. dalších aktivit, které na tyto návštěvy navazovaly.

Pokud budeme sami přesvědčeni o tom, že nám kniha může dát křídla, máme větší šanci svým postojem a jednáním přenést tuto myšlenku i na děti.

TEORETICKÁ ČÁST

Obsahem teoretické části diplomové práce je uvědomění si významu knihy a četby se zaměřením na děti mladšího školního věku. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola vymezuje pojmy čtenářství a čtenářská gramotnost, popisuje důležitost předškolní vybavenosti pro vstup dítěte do školy v souvislosti se čtenářstvím. Následuje charakteristika vývojových zvláštností dětí mladšího školního věku. Druhá kapitola je zaměřena na výčet organizací, společností a jejich aktivit podporujících dětské čtenářství v České republice. Součástí je i podkapitola na téma kritické myšlení a jeho metody. Třetí kapitola představuje dvě spolupracující zařízení, a to Základní školu Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a Městskou knihovnu Ústí nad Orlicí a jejich konkrétní zájem o rozvoj čtenářství.

1 Čtenářství dětí mladšího školního věku

1.1 Pojem čtenářství

Čtenářství je v diplomové práci chápáno v širší souvislosti jako vztah ke knihám a četbě. Lze ho rozvíjet již od útlého věku dítěte v rodině předčítáním, prohlížením knížek s ilustracemi a následným vyprávěním o přečteném. Právě toto období je pro získání lásky ke knihám nejdůležitější. Počátky čtenářství se tedy utvářejí ještě dříve, než dítě začne samostatně číst, než se samo stane aktivním čtenářem. Tento pojem preferuji proto, že zasahuje jak do období předškolního, tak počátků školního období, kdy se ještě nedá říci, že žáci pracují s texty v plném slova smyslu, ale teprve se to začínají učit.

Čtení jako proces získávání informací z napsaného textu má pro člověka velký význam. Ať už poslech předčítání nebo samostatná četba mají vliv jak na čtenáře, tak na posluchače. Podporují rozvoj slovní zásoby, porozumění textu a následnou schopnost interpretace získaných informací. Čtení zlepšuje kvalitu slovního vyjadřování a porozumění gramatickým jevům. Má vliv též na představivost, fantazii a emoční prožívání člověka. Rozšiřuje celkový kulturní rozhled jedince. Společný čas dospělých a dětí strávený s knihou navíc upevňuje vztah mezi rodiči a dětmi, prarodiči a vnuky, mezi sourozenci navzájem. Má tedy blahodárný vliv pro celkový rozvoj osobnosti dítěte. Pokud dítě objevuje krásu psaného slova již v rodině, má ty nejlepší předpoklady pro kladný vztah ke knihám i v dalších etapách života. Naopak se dá říci, že děti, které vyrůstají v tomto ohledu v málo podnětném prostředí, mohou být pro další rozvíjení čtenářství v nevýhodě.

Dětské čtenářství vyžaduje od dospělých, ať už rodičů či pedagogů, vytvoření vhodných podmínek, velkou dávku trpělivosti, klidného prostředí a času. Při čtení či poslechu je zapotřebí myšlení, soustředěnosti a představivosti. Pokud dítě určitému slovu nerozumí, dospělý ho může vysvětlit, přirovnat k něčemu podobnému, co již dítě zná z vlastní zkušenosti. Zpětná vazba je pro pochopení textu velmi důležitá. Rozvíjí se tak myšlení konkrétní, ale i abstraktní.

Četbu lze díky výše uvedeným přednostem využít i v klinické praxi. Biblioterapie jako jedna z metod psychoterapie využívá léčebných a podpůrných účinků četby zejména pro léčbu psychických onemocnění. Čtení působí na rozumovou i citovou stránku člověka a může tím uvolnit nahromaděné napětí a přispět tak k celkově vyrovnanému stavu pacienta.

1.2 Čtenářská gramotnost

Někdy se jako synonymum ke slovu čtenářství uvádí pojem **čtenářská gramotnost**. Domnívám se však, že význam tohoto pojmu je užší a jeho počátky se týkají až období školního, kdy se z posluchače stává aktivní čtenář. Ve škole se dítě učí nejprve hlasitému čtení, postupem času čtení tichému. Osvojuje si dovednost čtení s porozuměním, práci s textem, později se učí vyjadřovat písemně, popř. tvořit vlastní příběhy v rámci tvůrčího psaní. Dítě také přemýšlí nad čteným textem, užívá tzv. kritického myšlení. Čtenářská gramotnost tedy předpokládá, že dítě již samostatně čte a dokáže s textem následně pracovat.

Toto pojetí potvrzuje i J. Altmanová (2011), podle níž je čtenářská gramotnost celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami, které člověk potřebuje k využívání všech druhů textů v různých individuálních a sociálních souvislostech. Podle této autorky je čtenářství a úroveň čtenářské gramotnosti dětí také jedním z podstatných hledisek, která určují jejich úspěch ve studiu. Zdatnější čtenáři jsou ve studiu úspěšnější než ti, kteří příliš nečtou.

Ve čtenářské gramotnosti se podle Altmanové prolíná několik rovin, z nichž každá je důležitá. Jedná se o **vztah ke čtení**, přičemž potěšení z četby a vnitřní potřeba číst jsou hlavním předpokladem pro rozvíjení čtenářské gramotnosti. Další rovinu tvoří **doslovné porozumění**, které je potřeba neustále pěstovat. **Posuzování a hodnocení** přečteného textu z různých hledisek včetně sledování autorova záměru je pro čtenáře též velmi důležité. Významnou součástí tvoří **metakognice** ve významu vlastní čtenářské regulace. To znamená, že si je čtenář schopen vybrat text odpovídající jeho zájmu a nárokům, dokáže vyhodnotit pochopení textu, zvolit cesty pro lepší porozumění a překonávat při čtení různé překážky. Další důležitou složku tvoří **sdílení**, kdy člověk dokáže s ostatními čtenáři diskutovat o svých prožitcích, pocitech z četby a o pochopení přečteného textu. Zúčastněný si všímá i názorových shod a přemýšlí o rozdílech v interpretacích. A konečně četba není pouze samoučelnou aktivitou, ale její **aplikace** do ostatních složek života je pro člověka obohacující. Čtenářsky gramotný člověk využívá četbu k vlastnímu rozvoji, četbu zúročuje v dalším životě (Altmanová, 2011).

Autorka Havlínová (2017), která se zabývá rozvíjením počáteční čtenářské gramotnosti v období první a druhé třídy základní školy, posunuje pojem čtenářské gramotnosti ještě dále. Ve svém článku o této problematice uvádí, že cílem v prvních dvou třídách je položit základy nejen čtení, ale i psaní, což spolu úzce souvisí. Podle ní čtenářská gramotnost zahrnuje vedle dovednosti čtení právě také rozvoj psaní, vyjadřování a aktivního poslechu. Havlínová

těž v souladu s Altmanovou vyzdvihuje důležitost výše uvedených rovin čtenářské gramotnosti, navíc však uvádí, že vzhledem ke specifikům věkového období žáků první a druhé třídy není možné dosáhnout jejich plného zvládnutí.

Zajímavá je také definice čtenářské gramotnosti autorů Mareše, Průchy a Walterové v Pedagogickém slovníku, podle které se jedná o „komplex znalostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. železniční jízdní řád, návod k zacházení s automatickou pračkou, úvodník v novinách aj.). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti vyhledávat a zpracovávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj.“ (Mareš, Průcha, Walterová In Hejsek, 2014, s. 29). Je zde kladen důraz především na funkční stránku čtení a praktické použití v lidském životě.

V mezinárodním šetření PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), které je zaměřeno na testování čtenářské gramotnosti žáků čtvrtých tříd základních škol, je čtenářská gramotnost chápána jako tvořivý a interaktivní proces, při kterém se klade důraz na funkční povahu čtení. Čtenáři by v tomto pojetí měli ovládat čtenářské strategie, díky nimž uplatňují své znalosti a zkušenosti, přemýšlejí o tom, co si přečetli, vytvářejí si vlastní představy a identifikují podstatné informace a myšlenky.

Různé definice a názory související s pojmem čtenářská gramotnost, ať už se více nebo méně liší svým obsahem či rozsahem, mají tyto hlavní společné rysy: vztah ke čtení, přemýšlení nad obsahem textu, následné porozumění textu a praktické použití v dalším životě. To jsou nejdůležitější aspekty, ke kterým se snažíme vést děti ať už v rodině nebo ve škole. Následující kapitola se zaměřuje na čtenářství v předškolním a mladším školním věku.

1.3 Předškolní čtenářská vybavenost

I když se dítě, které začíná navštěvovat první třídu, teprve bude seznamovat s písmenkami a učit se číst, přichází již s určitou výbavou. Nemůžeme se tedy vyhnout zmínce o předškolním období. Podle O. Chaloupky (1982, s. 198): „*Dítě procházející prvními ročníky není nějakým amorfním, libovolně tvárným materiálem, a není ani pověstná tabula rasa, na niž se poprvé píše až ve škole. Vstupuje do ní již s určitou úrovní poznatků, názorů, stanovisek, s elementárními, ale o to vyhraněnějšími postoji. Rodinná výchova, případně mateřská škola mu daly jistý základ, který nelze jen tak opomenout.*“

Podobně uvádí i V. Gebhartová (2011, s. 10): „*Mateřská škola se dělí s rodinou, obrazně řečeno, zejména o jarní etapu výchovy a vzdělávání, není tedy pochyb o tom, že v tomto zdánlivě jen hravém a bezstarostném období se utvářejí ony klíčové kompetence k tomu, aby se dítě vyznalo v životě, ony základní podoby a tvary hodnotových kritérií.*“

V obou myšlenkách zaznívá přínos rodiny a mateřské školy jako základu pro rozvoj nejen čtenářství, ale celé dětské osobnosti. Podstatné jsou vztahy mezi rodiči a dítětem, následně mezi učitelkou v mateřské škole a dítětem. Dále je důležité to, jakým způsobem dospělí s dítětem hovoří, vysvětlují mu věci ze života, jak probíhá trávení času, zda dítě dostane prostor pro sebevyjádření apod.

V souvislosti se čtenářstvím je v tomto období důležitý kontakt s knihou přiměřenou věku jak v rodině, tak v mateřské škole. Kniha by měla být přirozenou součástí obou těchto prostředí. Dítě by mělo mít možnost prohlížet si ji, listovat v ní, naslouchat předčítání dospělých, následně si povídat o přečteném, o obrázcích, a to vše v klidné a příjemné atmosféře. Když si uvědomíme, že předčítání a povídání rozvíjí nejen představivost, ale také řeč a slovní zásobu, jsou tyto aktivity nenahraditelné. A když se zapojí více smyslů a částí těla (zrak, sluch, pohyb), nebo se spojí slovo s rytmickým vyjádřením, je účinek o to větší a hlubší. Proto je v tomto období tak důležité využití říkadel, básní, jazykolamů, rozpočítadel, hádanek, písniček, pohádek apod.

Z výzkumného šetření P. Petru – Kickové (2017), která na jedné z mateřských škol zjišťovala úroveň literárního povědomí u předškolních dětí, vyplynuly zajímavé výsledky. Děti vcelku výstižně pojmenovaly podstatu jak pohádky, tak poezie. Předškoláci vnímají pohádku především jako knížku, a to například o mašinkách, autech a stavitelích. Velké množství dětí si pohádku spojuje také s televizí a DVD. Pozitivní je, že asi čtvrtina dotázaných zná pohádku i z mateřské školy. Pojem pohádka mají děti spojený se zázraky a kouzly, hrami a dobrodružstvími, která prožívají hlavně zvířátka, děti i hračky. Básničky jsou podle dětí legrační rýmované krátké pohádky o dětech.

1.4 Vývojové zvláštnosti dítěte mladšího školního věku

Školní věk je v naší společnosti vymezen obdobím povinné školní docházky, která začíná nástupem do školy, tj. přibližně mezi 6. a 7. rokem věku dítěte, a končí mezi 15. a 16. rokem věku. Diplomová práce se zaměřuje na období mladšího školního věku, který autorka Čížková nazývá **raný školní věk**. Období je vymezeno první a druhou třídou základní školy.

Tyto dva roky jsou charakteristické především adaptací na školu a jsou typickým obdobím píle a snaživosti (Čížková, 2004).

Období šesti let ve věku dítěte bývá označováno (Příhoda, In Chaloupka, 1982) za důležitý mezník v lidském životě ve třech zásadních oblastech, a to v biologické, psychologické a sociální. **Biologická stránka** je dána konkrétním zdravotním stavem dítěte, tělesným vývojem, motorikou, obratností, vytrvalostí apod. **Sociální oblast** určuje vstup do širších společenských skupin, jakými jsou školní třída, zájmové kroužky apod. Dítě zde navazuje nové vztahy jak s vrstevníky, tak s dospělými, učí se s nimi komunikovat. Po **psychologické stránce** by mělo být dítě na vstup do školy dobře připraveno a tuto připravenost by si samo mělo i uvědomovat. Většinou se do školy těší, ale zároveň ví, že kromě hry mu přibudou i povinnosti. To, jak dítě zvládá přizpůsobení se novým podmínkám, souvisí i se školní zralostí, tj. mírou připravenosti na školní docházku, s kvalitou rodinného prostředí, docházkou do mateřské školy a dalšími aspekty.

Důležitým činitelem při vštěpování nových vědomostí je **pozornost**. Pozornost souvisí s motivací. Čím víc se dítě o danou věc zajímá, má k ní kladný vztah, tím déle udrží pozornost se touto věcí zabývat. Nejdříve je pozornost pasivní, je určena vnějšími podněty a jejich atraktivitou, postupně dítě přechází k pozornosti aktivní, je schopno soustředit se i na méně nápadné znaky podnětu. Se vstupem do školy se rozvíjejí i **řečové dovednosti**. Dítě se zdokonaluje ve slovním vyjadřování, obohacuje si slovní zásobu. Tento rozvoj souvisí s rozvojem myšlenkových operací, s postupným přechodem od konkrétního k abstraktnímu myšlení (Chaloupka, 1982).

Pro člověka je potřeba činnosti jednou ze základních potřeb. Stejně tak pro dítě, které vstupuje do školy. Těší se na nové aktivity, ve kterých potřebuje vidět smysl. Proto je ze strany okolí (rodičů, učitelů) důležitá **motivace** dítěte. Znalost motivace jako vnitřních i vnějších stimulací jedince může umožnit pozitivní působení ve výchovně vzdělávacím procesu.

S postupným získáváním nových dovedností a vědomostí by se neměla opomíjet ani citová stránka dítěte. Stejně tak by místo v jeho životě měly mít jak školní povinnosti, tak stále důležitá **hra**. Hra podobně jako četba podněcuje u dětí emocionalitu, rozvíjí představivost a fantazii. Další kapitola bude navazovat na tuto myšlenku. Zaměřím se v ní na působení četby jak na rozumovou, tak citovou stránku dítěte.

1.5 Čtenářství v mladším školním věku

1.5.1 Dítě se stává aktivním čtenářem

Školní vyučování vede k významnému rozvoji vnímání, paměti a myšlení. Podle Čížkové poznávací procesy touto systematickou činností získávají jinou úroveň, než by dosáhly spontánním zráním organismu. Počátky čtení a psaní vedou k rozvoji zrakové a sluchové diferenciaci. Dítě se učí rozlišovat podobná písmenka, různé detaily na obrázku, jejich tvar a počet. Rozvíjí se sluchová analýza – dítě se učí rozlišovat, které hlásky tvoří slovo (Čížková, 2004).

S postupným poznáváním hlásek a písmen v první třídě se dítě osamostatňuje při čtení jednotlivých slov, vět a krátkých textů. Samostatná četba je úplně novou příležitostí vnímání textu samotným dítětem. Četba je tak méně závislá na účasti jiné osoby jako prostředníka a tím dochází k osobnímu a individuálnímu setkání vnímatele se slovesným dílem (Chaloupka, 1982).

Dítě si do jisté míry může vybrat text nebo knihu, kterou chce číst, může si zvolit čas a prostor pro čtení, podle libosti v knize listovat, prohlížet obrázky, předbíhat děj, popř. se vracet k již přečtenému. Vlastní četba dává v podstatě dítěti větší svobodu ve vnímání psaného textu a vybízí tak dítě k větší aktivitě.

Podle Chaloupky je vztah dítěte k čtenému příběhu upřímný a spontánní, mnohdy se dítě do textu ponoří natolik, že nerozlišuje realitu od smyšlené četby. Vžívá se s hrdiny do jejich příběhů tak, jako by se jednalo o příběhy vlastní. Prožívá s nimi jak kladné, tak záporné emoce. Dítě v tomto období vnímá především obsahovou stránku literárního textu. Uměleckým prvkům, jako jsou zvolené jazykové prostředky, básnické výrazy apod., dosud nerozumí.

Již v mladším školním věku však na dítě kniha působí svou estetickou hodnotou: *„Zodpovědnost, která leží na autorech knížek pro nejmenší, je proto vskutku mimořádná a bez přehánění můžeme říci, že v literární tvorbě vlastně nemá obdoby – neboť již tyto první knížky zakládají směr, jímž půjde další čtenářský rozvoj dítěte, již nad nimi se rozhoduje, čím pro člověka literatura bude a jaké místo v jeho životě zaujme.“* (Chaloupka, 1982, s. 205).

Podle Hausenblase (2015) by v současné době literární výchova na prvním stupni základní školy více než v jakémkoli pozdějším období měla být příležitostí k propojení osobní životní zkušenosti dítěte s nově nabývanými poznatky o jazyce, o dorozumívání a o četbě. Při čtení dochází ke spojení žákovy snahy o zvládnutí přečtení písmenek, slov a vět

s pochopením čteného textu. Začíná mu dávat smysl, že když si něco zajímavého a hezkého přečte, že jeho úsilí s dekodováním psaného textu není zbytečné a může se radovat z vlastního úspěchu a pokroku. Čtení by se také mělo přirozeně propojovat s poznáváním mateřského jazyka (mluvnicí, slovní zásobou a pravopisem) a procesem dorozumívání (sdílení zážitku, hovor o četbě, porozumění textu).

Rodina tvoří jistě nejdůležitější prostředí, ve kterém se formuje dětské čtenářství. Avšak škola může využít svého specifického vlivu též nemalou měrou. Málolterá rodina tak může nahradit skupinu vrstevníků, jejich rozhovory, sdílení a vzájemnou spolupráci. Žáci si mohou do školy nosit knížky z domova, doporučovat si je, po domluvě půjčovat, sdílet názory s ostatními. Je možné zavést si třídní knihovničku, ve škole mnohdy funguje školní knihovna, popř. učitel se žáky může navštěvovat obecní knihovnu. To má jistě velký význam pro děti, u kterých v rodině není příliš podnětné prostředí, co se týče čtenářství (Altmanová, 2011).

1.5.2 Faktory ovlivňující rozvoj čtenářství

Vliv na dětské čtenářství mají faktory nejen vnější, jako již výše uváděná rodina a škola, ale i faktory vnitřní.

Podle Hejska můžeme **vnitřní** činitele charakterizovat jako vrozené předpoklady a zvláštnosti centrálního nervového systému jedince – čtenáře, charakteristiky osobnosti a také získané zkušenosti, to znamená zájem žáka o čtení, vnitřní motivaci, čtenářské postoje a chování. „*Děti, které patří mezi dobré čtenáře, mají pozitivnější postoj k četbě. Pokud mají pozitivnější postoj k četbě, bude četba pravděpodobně zahrnuta v jejich volnočasových aktivitách.*“ (Hejsek, 2014, s. 30).

Mezi **vnější** činitele patří rodinné a školní prostředí. Na rodinné prostředí má vliv ekonomické, sociální a vzdělanostní zázemí rodiny, čtenářské zázemí rodiny, jazyk domácího prostředí, dostupnost materiálů ke čtení, vztah rodičů se školou a mimoškolní čtenářské aktivity dětí. Ke školnímu prostředí se řadí tyto faktory: školní prostředí, kompetence vyučujících, vyučovací metody, výukové materiály a zdroje (Hejsek, 2014).

Naším zájmem je zabývat se především vlivem vnějším, a to jakým způsobem můžeme kladně ovlivnit svoje žáky v souvislosti se čtenářstvím ve škole.

1.5.3 Literární žánry pro děti v mladším školním věku

Pro děti a mládež existuje pestrá nabídka knih. Mladí čtenáři tak mohou volit žánr, který mají rádi, oblíbeného spisovatele, dospělí jim mohou doporučit tituly ze svých zkušeností.

Nejdůležitější však je, aby děti čtení bavilo. Cílem této podkapitoly je uvést základní výčet literárních žánrů typických pro období čtenářství mladšího školního věku. U každého žánru vyjmenuji několik spisovatelů z historie i ze současnosti s příkladem jejich díla.

Pohádka je pokládána za stěžejní oblast již předškolního období, které je spojeno s předčítáním, i období počátečního dětského čtenářství. Základním motivem pohádek bývá boj dobra se zlem, kdy dobro obvykle vítězí. Dobro i zlo je většinou zosobněno postavami s jednoznačnými vlastnostmi, mnohdy nadpřirozenými. Pohádku můžeme dělit na lidovou a autorskou. Lidové pohádky patří k nejstarším a nejrozšířenějším formám ústní slovesnosti. Autory lidových pohádek jsou například B. Němcová (Národní báchorky a pověsti), K. J. Erben (České pohádky) a J. Š. Kubín (Pohádky z Kladska).

Autorská pohádka otvírá dětem pohádkový svět v jejich bezprostřední blízkosti moderní civilizace, umožňuje jim nový pohled na běžné věci a postavy z běžného života. Vyznačuje se parodií, nonsensem a promítá se do ní osobnost a literární styl spisovatele. Mezi autory patří například K. Čapek (Devatero pohádek), J. Karafiát (Broučci), J. Werich (Fimfárum), J. Lada (Kocour Mikeš), Daisy Mrázková (Haló, Jácíčku), M. Macourek (Žofka ředitelkou ZOO), ze světové literatury L. Carroll (Alenka v říši divů), A. de Saint Exupéry (Malý princ), R. Dahl (Karlík a továrna na čokoládu) atd.

Ze současně žijících autorů oslovují malé i větší čtenáře svými pohádkami například Z. Svěrák (Tatínku, ta se ti povedla), J. Žáček (Chytrolíni z Hloupětína) a L. Špaček (Dědečku, už chodím do školy). Britská spisovatelka J. K. Rowlingová zaujala velké množství dětí svými příběhy o čarodějnickém učni Harry Potterovi.

Příběhová próza s dětským hrdinou tvoří další významnou součást dětského čtenářství. Knihy s touto tematikou jsou záměrně psané pro děti, jedná se tedy o literaturu intencionální. Příběh s dětským hrdinou bývá vyprávěním ze skutečného života. Může se odehrávat v prostředí rodiny nebo školy, v současnosti nebo v určité historické realitě, může také pojednávat o vztazích dítěte k ostatním lidem či ke zvířecímu kamarádovi. Díky modelovým situacím v příběhu se čtenář může lépe orientovat v mezilidských vztazích i v okolním světě. Příkladem autora tohoto žánru může být B. Říha (Honzíkova cesta), J. Ryska (Martin v ráji), M. Zinnerová (Tajemství proutěného košíku), I. Peroutková (Anička na horách), A. Ježková (Dobrý svět), ze světové literatury A. Lindgrenová (Děti z Bullerbynu), J. Kinney (Deník malého poseroutky).

Dobrodružná literatura pro děti je poutavá svými napínavými příběhy, často exotickým prostředím a úspěšným hrdinou. Přesto, že tento žánr většinou oceňují až starší čtenáři, mnohé tituly jsou vhodné již pro děti první a druhé třídy. Žáci mladšího školního věku tak může oslovit například dětský detektivní příběh, ve kterém se setkají s informacemi věcného charakteru, s momentem očekávání a překvapení. Mezi autory tohoto žánru patří například M. Švandrlík (Neuvěřitelné příhody žáků Kopyta a Mňouka), V. Steklač (Boříkovy lapálie), ze světové literatury M. Twain (Dobrodružství Toma Sawyera), G. Koptezová a J. Sommer (Agáta a doktor Lupa). Podobně může dětského čtenáře zaujmout i fantasy literatura, např. C. S. Lewis (Letopisy Narnie).

Bajka je literární útvar, ve kterém vystupují zvířata jako hlavní postavy. Zvířata mluví lidskou řečí a zosobňují lidské vlastnosti jako jsou pýcha, chytrost, vychytralost, chamtivost apod., základem bajky je tedy personifikace. Z krátkého příběhu většinou plyne mravní poučení. Bajky byly nejprve určeny dospělým čtenářům, patří tedy původně do literatury neintencionální. Poukazovaly na různé zlozvyky a nešvary ve společnosti a zároveň si kladly za cíl působit na čtenáře tak, aby se toto nežádoucí chování snažili odstranit. V současné době však bajky zauímají převážně místo v dětské literatuře. Znamé jsou například bajky O vráně, lišce a syru, O lišce a čápovi, Lev a myš. Autory bajek jsou například I. Olbracht (O mudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách), K. Čapek (Bajky a podpovídky), Ezop (Bajky), J. de La Fontaine (Bajky), I. A. Krylov (Bajky).

Poezie v předškolním a mladším školním věku je představována hlavně rozpočítadly, hádankami a krátkými veršovanými útvary. Dětská poezie je typická především rytmičností a zvukomalebností, hrou se slovy, humorným laděním a tematicky blízká dětskému světu. Se vstupem do školy se poezie objevuje ve slabikářích a čítankách, lze ji nabízet i v samostatných básnických sbírkách.

Mezi autory dětské poezie řadíme například J. Skácela (Uspávanky), J. V. Sládka (Zvony a zvonky), F. Hrubína (Špalíček veršů a pohádek), E. Frynta (Písničky bez muziky) a ze současných J. Žáček (Aprílová škola), P. Šrut (Hlemýžď Čilišnek), J. Dědeček (Šli červotoči do houslí).

Přes veškerou rozmanitost dětské literatury bychom měli mít na paměti, že jako dospělí, rodiče nebo pedagogové, máme možnost ovlivnit vztah dětí k četbě, ať už v pozitivním slova smyslu, nebo v negativním. Z tohoto důvodu zařazují následující kapitola, která přispívá k zamyšlení se nad podstatou čtenářství jak dospělých, tak dětí.

1.5.4 Čtenářské desatero podle Pennaca

Daniel Pennac je francouzský učitel a autor knih pro děti i dospělé. V jedné ze svých knih se zabývá důležitou myšlenkou, a to, aby dospělí nebrali dětem radost, kterou od malička pociťují z vyprávění a předčítání. Tuto radost nahrazují zkoušením z toho, zda děti čtou správně – dost rychle, dost plynule, ty správné knihy apod. Autor píše i o tom, že pokud starší děti nečtou, má to právě příčiny na začátku jejich školní docházky. Pennac sestavil čtenářská práva, kterými směřuje k podstatě čtenářství. „*Patří sem: právo nečíst, právo přeskakovat stránky, právo knihu nedočíst, právo číst tutéž knihu znovu, právo číst cokoli, právo na bovarysmus (choroba přenosná textem), právo číst kdekoli, právo jen tak listovat, právo číst nahlas a právo mlčet.*“ (Pennac, In Černá, 2014, s. 9).

Právo nečíst

Jako učitelé bychom měli být obezřetní, abychom svým nadšením pro četbu spíše žáky neodrazovali. Žák, který příliš nečte, ještě nemusí být špatným člověkem, a nezaslouží si, abychom ho odsuzovali. Může ho zajímat spousta jiných neméně důležitých věcí. Jenom ho třeba v současné době číst nebaví, nenašel ještě důvod, proč číst. A může se to i časem změnit.

Právo přeskakovat stránky

Tato myšlenka je neméně zajímavá. Nemusíme se cítit provinile, pokud knihu nepřečteme od začátku až do konce. Máme svobodu vyhnout se pasážím, které jsou pro nás zdouhavé, příliš popisné, těm, které nás neoslovují. Určitě i děti jsou schopné vybrat si z knihy to podstatné, proč ji vlastně čtou.

Právo knihu nedočíst

Po přečtení několika stránek se může jak dospělému, tak i dítěti stát, že zjistí, že ho kniha neoslovuje, že se do ní nemůže tzv. začíst, nebo od ní očekával něco jiného. Nemusíme se trápit a číst ji jako povinnost do konce. Třeba se k ní později vrátíme. I učitel ve škole si může dovolit přečíst žákům z knihy pouze několik kapitol jako motivaci k přečtení celé knihy.

Právo číst tutéž knihu znovu

Malé děti, pokud si oblíbí některou z pohádek, chtějí ji číst opakovaně. I dospělí mají své oblíbené knihy nebo úryvky, ke kterým se rádi vracejí. Ve škole se z tohoto důvodu mohou žáci dostat do problému, že nepřečetli zadaný počet knih. Je zapotřebí se zamyslet, zda je v tomto případě důležitější kvantita přečtených knih, nebo kvalita ve formě prožitku a pocitu z četby.

Právo číst cokoli

Často diskutovaným tématem ve školách je, zda dětem určovat povinnou četbu, nebo nabízet tzv. doporučenou četbu a nechat na dětech, co si z ní samy vyberou. Jistě budou žáci číst s větším zaujetím knihu, kterou si mohou zvolit. A je pro ně obohacující, pokud se vyskytuje v nabídce doporučených knih jak literatura, kterou dospělí považují za součást všeobecného vzdělání, tak i knihy, o kterých učitelé vědí, že jsou jejich žákům tematicky bližší.

Právo na bovarysmus (choroba přenosná textem)

Čtenář se někdy vžije do příběhu natolik, že hranice mezi reálným a vymyšleným světem jako by mizela. Dítě prožívá příběh Harryho Pottera a chce mít kouzelnou hůlku, jindy touží po dobrodružství jako Alenka v říši divů a podobně. Podle Pennaca (Černá, 2014) nemá cenu s tím bojovat, pohoršovat se nad úrovní četby ani se bát, že posedlost jakoukoliv postavou bude mít trvalé následky. Naopak můžeme využít fantazie a představivosti dětí při další práci s textem. Děti mohou například napsat dopis svému hrdinovi, pokládat mu otázky, vést s ním dialog atd.

Právo číst kdekoli

Pokud čte dítě pouze ve školní lavici, bude jistě brát čtení jako povinnost. Ale jistě prospěšné je mít navíc možnost svého útočiště v podobě koberečku, polštářku, křesla apod., kam se dítě může ukrýt a být s knížkou o samotě, ať už ve škole, doma nebo v knihovně. Číst se dá i v dopravním prostředku, na školní chodbě, v čekárně, čtením si lze v podstatě ukrýt a zpříjemnit každou volnou chvíli na kterémkoli místě.

Právo jen tak listovat

Když si knihu vybíráme, nevyhneme se tomu, abychom v ní zalistovali. Jedině tak odhadujeme a přemýšlíme, zda si ji koupit nebo vypůjčit. Někdy nás z celé knihy zaujme pouze citát, úryvek, ilustrace nebo nás osloví určitá věta či myšlenka.

Právo číst nahlas

„Člověk, který čte nahlas, se posluchačům naprosto vystavuje. Pokud opravdu čte, pokud do toho vkládá své umění a krotí svou rozkoš, pokud je čtení aktem sympatie s posluchačstvem i s textem a autorem, pokud se mu podaří nechat zaznít potřebu psát tím, že probudí naše nejnejasnější potřeby porozumět, pak se knihy doširoka otevřou a dav těch, kdo se považovali za vyloučené z čtení, se do nich vrhá za ním.“ (Pennac, In Černá, 2014, s. 15).

Když předčítáme dětem, není to pouze o samotném čtení. Jde i o vytváření pouta mezi čtenářem a posluchačem. Předčítající by měl znát čtený text, soustředěně a zaujatě jej číst a současně sledovat, jaký má čtení vliv na posluchače. Obě strany pak mají společný zážitek, se kterým se následně může pracovat, ať už formou vyprávění, vysvětlování, sdílení pocitů a dalších aktivit.

Právo mlčet

Dospělý by měl být obezřetný a nenutit děti, aby za každou cenu mluvily o přečteném textu nebo odpovídaly na všechny položené otázky. Týká se to i čtenářských deníků. Můžeme vyžadovat, aby dítě znalo i zapsalo jméno autora a ilustrátora, název knihy, stručný děj, charakteristiku postav. Avšak zážitek z četby pro někoho může být těžko sdělitelný. Dětem, stejně jako dospělým, se někdy vlastní nitro před ostatními otevírat nechce (Černá, 2014).

Pokud se pedagog zamýšlí nad obsahem jednotlivých práv, může získat hlubší pohled nejen na vlastní čtenářství, ale hledat další způsoby, jak v dobrém ovlivnit i vztah žáků ke knihám. Je žádoucí, aby pedagog byl tím, kdo radost ze čtení nepotlačuje, ale naopak rozvíjí.

2 Podpora dětského čtenářství v České republice

2.1 Organizace a aktivity

V České republice podporují čtenářství různé organizace. V jejich výčtu zmíním především ty, které se svou činností zaměřují na dětskou populaci. Důležitým prvkem v této oblasti jsou **veřejné knihovny, Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu** (International Board on Books for Young People). Společnost **Svět knihy** každoročně pořádá mezinárodní veletrh knih, nakladatelství a tiskáren na pražském Výstavišti. Svě další důležité místo má **Klub ilustrátorů dětské knihy** a rozmanití **nakladatelé knih pro děti a mládež** se svými knižními kluby nebo knihkupci. Další významnou roli hraje i **Obecně prospěšná společnost Celé Česko čte dětem** se stejnojmennou kampaní, neméně zajímavý je i charitativní projekt **Čtení pomáhá**.

2.1.1 Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP)

SKIP je občanské sdružení a jeho hlavním cílem je zkvalitňování služeb veřejných knihoven. Organizuje pro děti řadu akcí, které mají za úkol rozvíjet kladný vztah ke knihám, seznamovat s dětskými spisovateli a ilustrátory, motivovat k návštěvám knihoven a podobně. Následuje výčet důležitých pravidelných akcí s podrobnějšími informacemi:

Noc s Andersenem. Akce je pořádána při příležitosti výročí narození dánského autora pohádek Hanse Christiana Andersena. Tento den, 2. duben, je od roku 1967 vyhlášen i jako Mezinárodní den dětské knihy. Děti každoročně stráví jednu noc v knihovně a účastní se zde pestrého tematického programu. Tímto tématem je většinou autor nebo ilustrátor, který má v daném roce výročí narození. Děti mohou provázet zaměstnanci knihovny v kostýmech, které jsou v souladu s tématem (postavy z knih apod.), hrají se různé hry, poslouchají předčítané příběhy. V knihovnách, kde nejsou podmínky pro přespání, může akce proběhnout s obměnou a názvem **Večer s Andersenem**. Součástí těchto aktivit je někdy sázení Pohádkovníků Andersenových, což je společné zasazení stromu poblíž knihovny.

Březen – měsíc čtenářů. V tomto měsíci se knihovny zaměřují zejména na zjišťování názorů čtenářů, na zájem či nezájem o půjčování knih v knihovně a na důvody. Součástí je i týdenní akce **Čtení sluší každému**, kdy děti čtou seniorům a naopak, zdraví lidé nemocným a opačně, probíhají různé soutěže – v rychlém čtení, čtení v cizích jazycích, na netradičních místech, v netradiční hodinu atd.

Kamarádka knihovna. Jedná se o celostátní soutěž o nejlepší dětské oddělení knihovny v České republice. Tato akce probíhá každé dva roky.

Týden knihoven se koná pravidelně od roku 1996 vždy první týden v říjnu. Cílem Týdne knihoven je podpořit čtenářství a propagaci knihovnických služeb. Poslední ročník byl zaměřen především na předškolní děti a jejich rodiče. Veřejné knihovny mívají své individuální programy, v této době bývá také udělena cena Knihovna roku.

Den pro dětskou knihu probíhá poslední neděli před adventem a cílem je propagace dětských knih. To, jakou formu knihovny zvolí, záleží na nich.

Už jsem čtenář – knížka pro prvňáčka. Cílem projektu je rozvoj čtenářských návyků žáků od prvních ročníků základní školy. Do projektu přihlašuje žáky prvních tříd veřejná knihovna ve spolupráci se školou.

2.1.2 Celé Česko čte dětem

Tato obecně prospěšná společnost vznikla roku 2006 a podporuje dětské čtenářství v jeho samé podstatě, a to v zázemí dětského čtenáře, v rodině. Hlavním mottem je: „My neříkáme Jdi a čti si, ale Pojd', budu ti číst. Stačí 20 minut denně. Každý den.“ Tato aktivita je propagována jako podpora všestranného zdravého vývoje dítěte. Pravidelné předčítání dětem má velký význam jak pro jejich emocionální zdraví, tak pro utváření pevného vztahu mezi rodičem a dítětem.

Mezi aktivity jmenované společností patří například **Týden čtení dětem v ČR**. Cílem je hlavně motivování dětí, mládeže a dospělých k soustavnému čtení hodnotné literatury. Akce se koná každoročně od prvního do sedmého června a zapojují se do ní rodiče, učitelé, knihovníci, zdravotní sestry v nemocnicích, vychovatelé v dětských domovech apod. Další zajímavou činností je **Čtení dětem v nemocnici**. Dobrovolníci, jako jsou studenti, maminky na mateřské dovolené, knihovnice a další zájemci docházejí s různou frekvencí do nemocnic předčítat malým pacientům. Pomohou tak dětem kvalitně vyplnit a zároveň ukrátit čas, který musí strávit na lůžku.

Projekt **Moje první kniha** je výzvou pro zastupitele měst a obcí, aby darovali při slavnostním vítání občánků všem dětem knihu z nakladatelství, která vydávají hodnotnou literaturu pro děti. Od roku 2012 probíhá též projekt s názvem **Babička a dědeček do školky**, který spojuje tři generace – děti, rodiče a seniory. Senior dochází do mateřské školy pět po sobě jdoucích dní, předčítá dětem pohádku, následně navazují další aktivity jako povídání a kreslení.

Děti si zakládají svůj sešit, do kterého lepí texty přečtených příběhů, a s tímto sešitem následně pracují i doma se svými rodiči. Po týdnu dětem zůstane knížka, ke které se mohou kdykoliv vracet, ať už ve školce, anebo doma.

Dalšími užitečnými aktivitami společnosti Celé Česko čte dětem jsou konference a semináře, které oslovují mládež, rodiče a potažmo i jejich děti, pedagogy a ostatní lidi, kteří mohou mít příznivý vliv na smysluplné čtenářství. Společnost se též snaží ve spolupráci s nakladatelstvími a dárci vybavovat knihovničky na dětských odděleních nemocnic, pořádá knižní veletrhy a bazary.

2.1.3 Čtení pomáhá

Charitativní projekt s tímto názvem spojuje dvě prospěšné činnosti, a to čtení a pomáhání potřebným. Využívá přitom počítačových dovedností, které jsou současným dětem a mládeži blízké. Projekt začal svoji činnost roku 2011 a za jeho zrodem stojí jméno českého podnikatele a filantropa Martina Romana. V souvislosti s činností figurují i jména našich kulturních osobností jako Zdeněk Svěrák (dramatik, scénárista, textař a herec), Alena Ježková (spisovatelka), Jiří Dědeček (český písničkář, básník, textař, překladatel a spisovatel) a Marek Eben (herec, moderátor, hudební skladatel a zpěvák). Jedná se o členy poroty, která vybírá tituly knih, prostřednictvím nichž mohou zájemci pomáhat.

Projekt je určen třem skupinám čtenářů – žákům prvních až pátých ročníků, žákům šestých až devátých ročníků základních škol, odpovídajících ročníků víceletých gymnázií a středoškolákům. Zájemce se zaregistruje na internetové adrese charitativního projektu, vybere si z databáze knih tu, kterou přečetl a vyplní krátký test směřující k dané knize. Pokud se mu podaří úspěšně odpovědět na otázky, obdrží pomyslných 50 Kč, které věnuje na vybranou dobročinnou akci. Mezi možnostmi charity bývají většinou pomoc dětem i dospělým s různými druhy postižení, ohroženým zvířatům, či podpora v oblasti čtenářství. Každým rokem se touto cestou rozdělí na dobročinné účely přibližně deset milionů korun.

2.2 Mezinárodní šetření PIRLS

Šetření projektu PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) testuje úroveň čtenářské gramotnosti žáků čtvrtých ročníků základních škol, kteří obvykle již zvládli techniku čtení, začínají číst pro zábavu a používat čtení k získávání informací i ke svému dalšímu vzdělávání. Šetření probíhá na mezinárodní úrovni a je koordinováno Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků vzdělávání (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement – IEA), v ČR je jeho realizátorem Česká školní inspekce.

Cyklus tohoto výzkumu je pětiletý. Česká republika se zapojila hned do prvního šetření, a to v roce 2001, dále pak roku 2011 a 2016 (v roce 2006 se Česká republika neúčastnila). V roce 2016 se šetření PIRLS zúčastnilo 50 zemí z celého světa. V České republice se zapojilo 157 základních škol s více než 5500 žáky, jejich rodiče, učitelé a ředitelé těchto zúčastněných škol (Janotová, 2017).

V testování byly použity dva základní typy testových nástrojů: testové sešity s texty a otázkami pro žáky a dotazníky, které vyplňují testovaní žáci, jejich rodiče, učitelé a ředitelé škol. Díky dotazníkům jsou získávány informace o čtenářském chování a postojích, o podmínkách a průběhu výuky čtení, o rodinném zázemí a dalších faktorech, které mohou mít vliv na úroveň čtenářské gramotnosti žáků. Šetření PIRLS se tak snaží zmapovat význam rodinného, školního a širšího prostředí žáků pro rozvoj čtenářské gramotnosti.

„Z vyhodnocení celkových výsledků žáků vyplývá, že čeští žáci dosáhli v testu čtenářské gramotnosti PIRLS nadprůměrného výsledku, který je srovnatelný například s výsledky žáků Itálie, Nizozemska, Slovinska, Rakouska a Německa. Výrazně lépe si z evropských zemí vedli žáci Irska, Finska, Polska, Severního Irska, Norska a Anglie. Nejlepších výsledků dosáhli žáci z Ruska a Singapuru. Ve všech zúčastněných zemích kromě dvou dosáhly dívky statisticky významně lepšího výsledku než chlapci. V České republice je rozdíl mezi výsledkem dívek a chlapců relativně malý.“ (Janotová, 2017, s. 7).

Zajímavé je i sledování výsledků na dílčích škálách čtenářské gramotnosti, jako jsou škály vyhledávání a vyvozování, interpretace a posuzování. Také sledování výkonů při práci s literárními a informačními typy textů a porovnání úrovně čtenářské gramotnosti od roku 2001, kdy bylo šetření PIRLS zahájeno. *„Od roku 2001 se čeští žáci průběžně zlepšovali na škále vyhledávání a vyvozování, na škále interpretace a posuzování se zlepšili pouze mezi lety 2001 a 2011 a následně se jejich výsledek opět zhoršil.“* (Janotová, 2017, s. 7).

Co se týče zjišťovaných podmínek ve školách, přibližně tři čtvrtiny českých žáků mají ve škole knihovnu, avšak ji příliš často nenavštěvují. Od minulého šetření vzrostl počet třídních knihoven. Školy v České republice oproti ostatním zemím kladou velmi nízký důraz na studijní úspěch žáků. V naší zemi je také velmi nízká spokojenost učitelů s jejich povoláním. Z čtenářských dovedností učitelé při vyučování nejčastěji požadují čtení nahlas, rozvíjejí vyhledávání informací, určení hlavních myšlenek textu a vysvětlení přečteného textu. Opomíjí se však porovnávání informací uvnitř textu i napříč různými texty, určování postoje či záměru autora. V těchto dovednostech dosahují žáci horších výsledků.

Česká republika patří k zemím s podprůměrnou oblibou čtení. Žáci, kteří nemají rádi čtení a ve volném čase si nečtou, dosáhli v šetření PIRLS výrazně horších výsledků než ti, kteří mají čtení rádi a ve volném čase si alespoň občas čtou. Oblíbenost čtení u žáků souhlasí s oblibou čtení u jejich rodičů. Pozitivní zjištění je, že frekvence předčítání knih dětem v předškolním věku je v naší zemi nadprůměrná (Janotová, 2017).

2.3 Kritické myšlení

Do této kapitoly zapracuji kritické myšlení, přestože ho nemůžeme zařadit do určité organizace, dlouhodobějšího projektu či jednorázové akce. Jedná se spíše o proces, styl myšlení, kterému je potřeba se učit a pěstovat si ho. Kritického myšlení je zapotřebí, abychom v dnešní době s přemírou informací nepřijímali všechny zprávy jako hotovou věc, ale abychom si je ověřovali a udělali si na ně svůj vlastní názor.

2.3.1 Význam

Ve škole je sice nezbytné, aby si některé učivo děti osvojily z paměti, na druhou stranu je neméně důležité, aby učitel dal žákům prostor pro vlastní vyjádření. Je dobré, když pedagog hledá možnosti, jak žáky aktivizovat ať už k slovnímu nebo písemnému osobnímu projevu. Tím se žák (oproti pamětnému odříkávání mnohdy bez pochopení) zamyslí nad tím, co sdělit chce, nad vlastním porozuměním probírané látky, nad sdílením svých postojů apod. Při sdělování vlastních myšlenek si je sám utřídí, zjistí, čemu rozumí a co je ještě potřeba doladit, učení se tak stává smysluplnějším.

Podle docenta americké literatury Davida Kloostera (2000) je kritické myšlení **nezávislé myšlení**. To znamená, že každý myslí a rozhoduje se za sebe nezávisle na ostatních. Další vlastností je, že **získání informace není cílem, ale východiskem**, neděláme tedy z jedné informace závěr, ale propojíme si ji s dalšími a dalšími informacemi a zkušenostmi, které s danou problematikou dosud máme. Podstatným znakem je i to, že žák by měl být postaven před určitou **otázku nebo problém** a měl by se ho pokusit vyřešit ať už sám nebo s ostatními. Přitom by sám žák měl mít zájem na tom, aby přišel věci „na kloub“. Zde je dobré využít přirozené lidské zvědavosti, a pokud se učitel o žáky zajímá, může je tím spíše lépe motivovat. Kritické myšlení také hledá **rozumné argumenty**. A konečně při kritickém myšlení se neobejdeme bez sdílení, dialogu, diskuse, práce s druhými, zpětné vazby, potřebujeme tudíž **společnost**. Klooster také uvádí, že nejmocnějším nástrojem kritického myšlení je psaní a s ním i příležitost podělit se o svou práci.

2.3.2 Myšlení u dětí mladšího školního věku

Dítě je přirozeně zvědavé, schopné řešit závažnější otázky a formulovat tvořivé myšlenky. Východiskem pro rozvíjení kritického myšlení jsou některé charakteristiky, které ovlivňují myšlení dítěte mladšího školního věku. Vývoj dětského myšlení lze rozčlenit do tří etap, a to na předoperační období, období konkrétních operací a období abstraktních, formálně logických operací.

V **předoperačním období** hrají významnou roli řeč a tvoření představ. Myšlení dítěte je egocentrické, dítě vše vidí pouze ze svého hlediska. Dokáže třídit, ale převážně podle jednoho hlediska. Vztahy a problémy řeší v přílišné závislosti na tom, co právě vnímá, převažuje především názorné myšlení (Čáp, Mareš, In Tomková, 2007).

Období konkrétních operací, kterým prochází dítě přibližně od sedmi do jedenácti let, přináší zmenšování egocentrismu. Děti dokáží třídit podle více hledisek, formulovat jednoduché hypotézy z vlastní zkušenosti, bez názorné předlohy. Okolo jedenáctého až dvanáctého roku vstupuje dětské myšlení do **období abstraktních formálně logických operací**. *„Dítě už se nemusí opírat o smyslovou skutečnost, je schopno hypoteticko-deduktivního usuzování. Dokáže se vyrovnávat se situacemi, s nimiž se dosud nesetkalo. Operace se spojují ve složitější struktury a dítě s nimi dovede pracovat přímo.“* (Čáp, Mareš, In Tomková, s. 13).

Rozvoj kritického myšlení by měl být vzhledem k těmto poznatkům procesem postupným a přiměřeným věkovým i individuálním zvláštnostem. Již malé dítě je schopno vyjádřit svůj vlastní názor či hodnotící soud, popř. vyřešit jednoduchý problém. Učitel by měl vytvářet vhodné podmínky pro rozvíjení kritického myšlení u svých žáků. Především by ve třídě měl podporovat spolupracující a bezpečné prostředí, ve kterém by děti měly možnost bez obav vyjadřovat vlastní názory, nápady a myšlenky, vést rozhovory s ostatními a učit se tak přijímat i odlišné názory a postoje druhých.

2.3.3 Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení

Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) byl vytvořen Společností pro demokratické vzdělávání v USA. Byl představen v několika desítkách zemí střední Evropy, východní Evropy a Asie. V České republice byl nabídnut poprvé ve školním roce 1997/1998. V současné době se u nás dalším šířením programu RWCT zabývá o. s. Kritické myšlení. Je jedním z vlivných inovativních

programů vzdělávání, který je v souladu s cíli základního vzdělávání u nás a nabízí funkční postupy k dosahování těchto cílů (Tomková, 2007).

Tomková dále uvádí, že program RWCT může být efektivně využíván již od první třídy primární školy. Program pracuje s modelem učení, který tvoří tři fáze: **evokace** (žák si vybavuje dosavadní zkušenosti s tématem a hledá vnitřní motivaci k učení), **uvědomění si významu informace** (práce s novými informacemi) a **reflexe** (sdílení, výměna názorů, porozumění apod.) Naplňování tohoto programu znamená znovu se zamýšlet nad obsahem učiva, nad tématy, která jsou důležitá a zajímavá pro děti mladšího školního věku, i nad metodami, kterými děti můžeme více aktivizovat při výuce. Metodami, které děti vedou k větší aktivitě a smysluplnosti, se budeme zabývat podrobněji v další kapitole.

2.3.4 Metody kritického myšlení

Metod, které jsou vhodné k podporování kritického myšlení, je celá řada. Uvedu zde pouze některé, a to takové, které mám vyzkoušené při práci se žáky mladšího školního věku na prvním stupni základní školy. Použití metod lze upravovat podle potřeby, cíle vyučovací hodiny, věku dětí a dalších žádoucích kritérií. Při jejich zpracování mi byla oporou autorka Mühlhauserová (2013).

Brainstorming

Využívá se především na počátku výuky. Metoda je vhodná jak pro práci jednotlivců, tak ve dvojicích či skupinách. Cílem je zapisování co nejvíce názorů k dané problematice, kterou zadá učitel. Děti ve vymezeném čase svobodně zapisují všechny okamžité nápady. Poté dochází k vyslovení zapsaného, ke sdílení a diskusi. Výhodou je vzájemná inspirace, pohled na věc z různých úhlů. Žáci uplatňují svoji fantazii, vědomosti a zkušenosti. Nikdo by neměl nikoho kritizovat, humor je povolen, agrese však ne.

Příkladem může být, když učitel zadá téma Knížka a úkol pro žáky zní: Napiš vše, co víš nebo co si myslíš, že víš o tomto tématu, napiš svoje zkušenosti a vědomosti. Brainstorming se dá využít též pro obohacení slovní zásoby: Napiš co nejvíc podřazených slov na téma Pohádkové postavy. Metodu lze využít i ve vyšších třídách ve výuce cizího jazyka při procvičování slovní zásoby: Oblečení, Barvy, Povolání atd.

U žáků bývá tato metoda velmi oblíbená, mají možnost sebevyjádření a sami pro sebe dostávají zpětnou vazbu o svých vědomostech a představách. Má aktivizující charakter.

I.N.S.E.R.T.

Tuto metodu je vhodné použít při čtení nového textu. Docílí se při ní požadovaného efektu a to, že žáci pozorně vnímají a uvědomují si obsah čteného textu. Žáci čtou potichu s tužkou v ruce. Na kraji textu si dělají značky: „fajfku“ v případě, jestliže něco ze čteného potvrzuje to, co už věděli, „mínus“, pokud je informace v rozporu s tím, co si mysleli, „plus“, pokud se setkají s novou informací a důvěřují jí, „otazník“, jestliže informaci nerozumějí nebo se o ní chtějí dozvědět více. Konkrétní údaje si pro přehlednost mohou zapsat do tabulky. Nakonec proběhne sdílení toho, co si žáci poznamenali, a tím vzájemné obohacení. Zkratka vychází z anglického Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking – interaktivní systém značek zajišťující efektivní čtení a myšlení.

Při práci s uvedenou metodou je velmi důležité přizpůsobit délku a obsah textu věkové kategorii a čtenářské zdatnosti žáků. Lze začínat i s jednou či dvěma značkami pro zjednodušení. Při prvním použití metody se všemi značkami se může stát celá práce s textem nepřehlednou. Pečlivá promyšlenost ze strany učitele může ovlivnit oblíbenost této metody u žáků.

Partnerská výuka

Jedná se o velmi vhodnou formu a průpravu pro skupinovou práci. Spolupráce žáků ve dvojici při libovolném úkolu umožňuje vzájemnou pomoc, uplatnění předností a zároveň kompenzaci nedostatků. Metodu lze využít při řešení problémových úloh, kvízů, hádanek, vyhledávání informací, nácviku rozhovorů apod.

Příkladem může být, když dvojice žáků ve třídě dostanou za úkol seřadit určitý počet slov na kartičkách podle abecedy. Žáci si společně můžou předříkávat abecedu, vyhledávat slova, radit se, opravovat, argumentovat atd.

Žáci metodu rádi využívají pro její aktivizaci, cítí se při ní bezpečně, protože tvoří společně, pomáhají si a opravují se vzájemně ještě před tím, než proběhne kontrola s učitelem. Každý se dostane ke slovu. Při závěrečném hlasitém vyhodnocení dané aktivity již není potřeba, aby mluvili všichni, protože už se předtím měli možnost projevit.

Skupinová výuka

Skupinová práce rozvíjí spolupráci mezi žáky, komunikační a sociální dovednosti, celkově aktivizuje. Skupiny může zadat učitel nebo si je žáci mohou vytvořit podle libosti. Je vhodné pokaždé vytvářet skupiny jiné, ale výkonově pokud možno vyrovnané, aby každá mohla

uspět. Skupiny mohou řešit stejný úkol nebo rozdílné úkoly. Pracovní čas by měl být vymezen. Učitel je v roli poradce. Nakonec by všechny skupiny měly mít šanci svoji práci prezentovat před ostatními.

Uvedená metoda vyžaduje pečlivější přípravu ze strany učitele vzhledem ke stanovenému cíli. Z toho důvodu musí pečlivě promyslet již rozdělení do skupin. Skupinová výuka bývá časově náročnější a hlučnější, proto je dobré si předem stanovit jasná pravidla – vymezení času, přesné zadání jednotlivých úkolů, signál pro ztišení se apod.

U této metody záleží její oblíbenost na povaze žáka a také na složení žáků ve skupině. Stává se, že děti dominantní vnímají skupinovou práci úplně odlišně než děti tiché, přizpůsobivé. Často se také najdou děti, které spolupracovat nechťejí a do práce se zapojí minimálně nebo vůbec a stanou se z nich pouzí pozorovatelé. Tento jev bývá potom negativně hodnocen dětmi aktivními, které mají pocit, že je to vzhledem k nim nespravedlivé.

Sněhová koule

Po zadání úkolu učitelem začínají pracovat buď jednotlivci nebo dvojice. Po splnění úkolu se dvojice spojí do čtveřic a žáci si vyměňují své názory, objevy a zkušenosti z předchozí práce. Může následovat další spojení dvou čtveřic, což už je pro spolupráci obtížnější.

Výhodou uvedené metody je aktivní spolupráce žáků, zapojení každého a také učení se sdělit vlastní názor i naslouchat. Výslednou práci ve dvojici pak žáci konfrontují s další dvojicí a mohou upravovat své názory a výsledky. Žáci se tím vzájemně obohacují.

Občasné zařazení této metody žáci vítají jako zpestření výuky. Jsou rádi, když se dvojice pro spolupráci střídají.

Pojmová, myšlenková mapa

Myšlenková mapa kombinuje důležité pojmy, hlavní myšlenky, obrázky a naznačuje vztahy mezi nimi. Děti opět vycházejí ze svých zkušeností a znalostí, díky zapsání pojmů a zakreslení znaků a obrázků se v nich učí hledat určitou logiku, systém a vzájemné propojení mezi nimi. Žáci použijí velký papír, doprostřed napíší problém (pojem) a zakroužkují ho. Následně přemýšlejí o dalších problémech (pojmech), které mají nějaký vztah k hlavnímu problému. Ty potom napíší do menších kroužků a postupně tak rozvětvují do stran kolem hlavního pojmu. Spojí se pak naznačí vztahy mezi jednotlivými kroužky. Nakonec žáci mohou své práce prezentovat, popř. se myšlenkové mapy mohou vystavit ve třídě na nástěnku, což podněcuje další rozhovory mezi spolužáky.

Metoda bývá většinou u dětí oblíbená pro možnost sebevyjádření a využití kreativity v kombinaci slov a obrázků. Nejmladší žáci začínají tvořit myšlenkové mapy pouze pomocí obrázků, které později doplňují nebo nahrazují slovy. Učí se přehledně vyplnit celý prostor a systematicky pracovat.

Pětilístek

Jedná se o jednoduchou metodu, která vede ke shrnutí tématu, názoru nebo postoje. Bezděčně při ní žák používá slovní druhy. Učitel nakreslí na tabuli schéma o pěti řádcích:

Na první řádek napíšeme jedno slovo (podstatné jméno, pojem, název, téma). Př. pes.

Na druhý řádek napíšeme dvě slova (přídavná jména vyjadřující jaký, -á, -é) vztahující se k podstatnému jménu. Př. hlídací, asistenční.

Na třetí řádek napíšeme tři slova (slovesa, děj, co dělá, co činí). Př. štěká, hlídá, pomáhá.

Na čtvrtý řádek napíšeme čtyři slova (věta, souvislé vyjádření). Př. Asistenční pes pomáhá nevidomému.

Na pátý řádek napíšeme jedno slovo (synonymum, metafora, libovolný slovní druh). Př. kamarád.

Zpracování pětilístku může být podkladem pro napsání slohové práce.

Pětilístek je pro děti zajímavá metoda, učí se při ní přesnému vyjádření a výstižné odpovědi na danou otázku. Mají možnost pojmenovat svůj pocit nebo pohled na věc. Obohacující je také vnímání pojmů, které vymysleli spolužáci.

Výukové projekty

Cílem výukových projektů je propojení výuky s praktickým životem, využití mezipředmětových vztahů. Vedou žáky k aktivitě, řešení problémů, spolupráci a tvořivému přístupu. Projektové úlohy motivují žáka k tomu, aby něco vytvořil, vyřešil, vyzkoušel ve spolupráci s ostatními, ověřil teorii v praxi.

Výukové projekty jsou u dětí v oblibě. Střídá se při nich velké množství pestrých aktivit a žáci většinou hodnotí kladně fakt, že si ani neuvědomují, že se učí, avšak vnímají projekty jako zábavu. Každý zde také může objevit nějakou svoji přednost. Jeden se ukáže jako organizátor, další jako dobrý řečník, někdo přispěje svým výtvarným cítěním, originálním nápadem a podobně.

Přímka postojů

Tato metoda umožňuje vyjádřit osobní názory, pocity či postoje k uvedenému tématu. Učitel nakreslí na tabuli přímku, vyznačí neutrální bod a šipky vlevo a vpravo naznačující pokračování přímky v obou směrech. Vysvětlí a naznačí různé vzdálenosti – čím víc vpravo, tím víc kladný pocit, větší souhlas a naopak. Po přečtení příběhu může učitel shrnout četbu a žákům zadat úkol: „Kubovi se od babičky nechtělo, protože se bál školy. Jak by ses v jeho situaci cítil ty?“ Děti se postupně postaví k přímce postojů podle toho, jak se rozhodly. Své pocity potom mohou vyjádřit i slovně a uvádět různé důvody, proč se rozhodly právě takto. Zde neexistuje správná či špatná odpověď a děti se učí rozumět jak sobě, tak druhým.

Práce s přímkou postojů vyžaduje přesné promyšlení otázky, kterou učitel žákům klade, zvážení, zda se děti budou chtít nebo umět vyjádřit. Důležité je vytvoření bezpečného prostředí, případně respektování dítěte v případě, kdy se nechce vyjádřit vůbec. Vhodné, ale ne příliš časté používání této metody je pro děti žádanou změnou a jsou rády, že se týká konkrétně jejich osoby.

Mezi metody podporující kritické myšlení můžeme zařadit i další, např. volné psaní, rozhovor, diskusi apod. Pro žáky znamená užití metod kritického myšlení nejen vítané zpestření výuky. Kromě toho pedagog vede žáky k utváření a rozvíjení vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, tedy k celkovému rozvoji požadovaných klíčových kompetencí.

3 Základní škola a knihovna v souvislosti se čtenářstvím

Tato kapitola se zaměří na výčet aktivit Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a Městské knihovny Ústí nad Orlicí, podporující čtenářství dětí, a následně na jejich vzájemnou provázanost.

3.1 Základní škola Ústí nad Orlicí Bratří Čapků

3.1.1 Obecné informace

Základní škola patří mezi úplně základní školy, v prvních až devátých ročnících jsou minimálně dvě paralelní třídy. Součástí školy je šest oddělení školní družiny a školní jídelna. V současné době do školy dochází 555 žáků a je zde zaměstnáno 43 pedagogických pracovníků. Budova školy je umístěna uprostřed sídlištní bytové zástavby, což vytváří podmínky pro její stabilizovanou optimální naplněnost. Slouží i jako spádová škola pro školy malotřídní z okolí města. Kromě výhodného umístění je předností, že všechny její důležité součásti tvoří jeden komplexní celek. Velkou výhodou je i přímé napojení na krytý plavecký bazén, který se využívá v rámci tělesné výchovy. Základní škola podporuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a s priznanými podpůrnými opatřeními, vzdělává i žáky cizích státních příslušníků.

Budova školy byla uvedena do provozu v roce 1977. Od této doby prochází škola různými proměnami, co se týče vnějšího vzhledu a jejího okolí, vnitřního vybavení i personálního obsazení. Dochází k modernizaci odborných učeben – pořizování interaktivních tabulí, dataprojektorů, ale i k podpoře sportovních aktivit budováním hřiště pro tělesnou výchovu a dětského hřiště pro školní družinu. V letošním školním roce škola oslavila 40. výročí svého působení a bylo zajímavé tyto změny díky fotodokumentaci sledovat.

3.1.2 Výchova ke čtenářství a ukotvení v ŠVP ZV

Základní škola Ústí nad Orlicí Bratří Čapků má přímo ve svém Školním vzdělávacím programu pro základní vzdělávání s názvem S dětmi pro děti zakomponovanou spolupráci s Městskou knihovnou Ústí nad Orlicí. Obě organizace tak mohou společně pomáhat žákům osvojovat si žádoucí klíčové kompetence. Například kompetence k učení a řešení problémů může jak učitel, tak knihovník pomoci utvářet motivací k celoživotnímu vzdělávání, srovnávání různých zdrojů, kde knihy a práce s informacemi jistě zaujmají své nezastupitelné místo. Tím, že četba obohacuje slovní zásobu, napomáhá k výstižnému vyjadřování myšlenek, postojů a názorů, rozvíjí i kompetence komunikativní. Skutečnost, že se žáci již od mladšího školního věku seznamují s prostředím a funkcí veřejné knihovny a berou ji jako přirozenou součást

každodenního života, může obohatit dítě o uvědomění si své sounáležitosti s vlastní obcí, a tím rozvíjí i kompetenci občanskou.

Stěžejní místo ve výchovně vzdělávacím procesu zaujímá samotný předmět Český jazyk a literatura, který je důležitým předpokladem pro zvládnutí ostatních vyučovacích předmětů. V písemném a ústním projevu se rozvíjí syntéza, analýza a logické myšlení. Porozumění textu je velmi důležité pro vnímání okolního světa, souvislostí a společenských jevů. Výstižné slovní vyjádření a přesná komunikace je cestou jak k ostatním lidem, tak k sobě samému.

K rozvoji čtenářství a čtenářské gramotnosti přispívá i předmět Osobnostně-sociální výchova zakomponovaná do vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět na prvním stupni a na druhém stupni do vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Zahrnuje jak sebepoznání, poznání druhých lidí a morální rozvoj jednotlivce, přičemž pomáhá žákům hledat cestu k vlastní spokojenosti. Další důležitou součástí je i tzv. průřezové téma Mediální výchova, obsahující kritické myšlení.

3.1.3 Čtenářské dílny

Součástí ŠVP je i příloha s názvem Rozvoj čtenářské gramotnosti – Čtenářské dílny (školní rok 2015/2016 pro 4. – 9. ročníky). Žáci uvedených ročníků si vybrali knihu, se kterou během období vymezeného pro čtenářské dílny pracovali. Vedli si podvojný deník, do kterého podle pokynů zaznamenávali úryvky z knihy a vlastní komentáře. Součástí každé dílny byla tichá četba jednotlivců, sdílení ve dvojicích, popř. ve skupinách, a to vždy na předem zadané téma či sledovaný jev. Čtenářské dílny vedly žáky k pozornému vnímání textu, k četbě vlastním tempem, spolupráci s ostatními, slovnímu vyjadřování i naslouchání, respektování názoru druhých. Díky nim se seznámili s množstvím knih a získali tak inspiraci k vlastní četbě. Většina učitelů využívá čtenářských dílen nebo jejich jednotlivých prvků v hodinách českého jazyka běžně.

V této souvislosti mám vlastní zkušenost s průběhem čtenářské dílny v pátém ročníku. Uvedu zde úryvek ze závěrečné hodnotící zprávy se svojí tehdejší třídou 5. B.

„Pro děti měly čtenářské dílny určitě velký význam. Přemýšlely nad výběrem knihy, kterou si měly přinést do školy, mluvily o tom mezi sebou, půjčovaly si knihy od kamarádů, příbuzných nebo navštívily knihovnu. Některé děti samy říkaly, že si vybraly knihu na doporučení někoho jiného, jiné samy poradily kamarádovi svůj oblíbený příběh. Kniha a četba se tedy staly častějším předmětem komunikace. Tiché čtení mělo tu výhodu, že si každý četl svým tempem jenom pro sebe. Při sdílení přečteného se u dětí rozvíjela dovednost

sebevyjádření, formulování svých myšlenek, ale také důležitého pozorného naslouchání.“
(Zpráva o realizaci Čtenářských dílen, Šablona č. 1 Čtenářské dílny jako prostředek ke zkvalitnění čtenářství a čtenářské gramotnosti.)

3.1.4 Vlastní knihovna

Základní škola disponuje vlastní knihovnou. Do roku 2017 fungovala ve třídě, kde se běžně vyučuje. V této třídě byly v regálech umístěny knihy a žáci si je ve výpůjčních hodinách nebo po domluvě s pověřenou paní učitelkou chodily prohlížet a půjčovat.

V rámci modernizace školy došlo ve školním roce 2016/2017 i na vybudování samostatné místnosti pro školní knihovnu v přízemí budovy. Díky financím z projektu Výzva 56, který zahrnoval i výše zmíněné čtenářské dílny, se mohl také významně obohatit knižní fond. V současné době činí přibližně tisíc knih. Žáci zde najdou příručky, encyklopedie, cvičebnice, testy a beletrii pro všechny věkové kategorie. V knihovně je nyní zaměstnána knihovnice a díky tomu došlo i k rozšíření výpůjční doby ze dvou dní v týdnu na čtyři. Prostor knihovny se po domluvě může využít i k běžné výuce. Knihovnice pořádá i tematické vzdělávací lekce pro celou třídu.

V současné době rozbíhá ve školní knihovně svoji činnost tzv. Čtenářský klub, který má sloužit jako podpora dětem z prvního stupně naší základní školy, jež mají potíže se čtením a následným porozuměním danému textu. Členové tohoto klubu se scházejí jednou týdně na dvě vyučovací hodiny, počet dětí je omezený na deset. Náplní činnosti je poslech předčítání, vlastní četba knih, povídání o přečteném, tematický program dle uvážení paní knihovnice a zájmu dětí a další aktivity.

V letošním školním roce se žáci mohli zúčastnit i soutěže Milionář, kde uplatnili svoje literární znalosti, zájemci také nahlíželi do obálek adventního kalendáře, ve kterých nacházeli citáty slavných. Žáci zde dostávají informace o nově vycházejících knihách, motivující je i fakt, že sami mohou ovlivnit výběr nákupu nových knih do školní knihovny.

3.1.5 Zapojení do charitativního projektu Čtení pomáhá

Do této aktivity se zapojují především žáci druhého stupně základní školy. V rámci předmětu Český jazyk a literatura i ve svém volném čase využívají žáci možnost díky své četbě pomoci potřebným. Za úspěšně vyplněné dotazníky vztahující se k přečteným knihám se například ve školním roce 2016/2017 podařilo žákům přispět částkou 14 600 Kč na dobročinné účely.

3.1.6 Školní družina – senioři předčítají dětem

Školní družina se podílí na rozvoji čtenářství dětí mladšího školního věku též nezanedbatelnou měrou. Knihy jsou samozřejmou součástí vybavení každého oddělení školní družiny. Využívány jsou přirozeným způsobem k odpolednímu hlasitému předčítání dětem, nebo k prohlížení a tiché četbě podle individuálních zájmů. Školní družina se také účastní návštěv s výchovně-vzdělávacími programy v Městské knihovně Ústí nad Orlicí a svou činností se zapojuje do březnového Národního týdne trénování paměti.

Z iniciativy paní vychovatelky vznikla mezigenerační aktivita, při které senioři předčítají dětem. Impulsem byl právě výše uvedený Národní týden trénování paměti vyhlášený Českou společností pro trénování paměti a mozkový jogging. Děti tenkrát pozvaly do školní družiny svoje babičky a dědečky, společně s nimi plnily různé úkoly zaměřené na trénování zrakové a sluchové paměti, na postřeh a pozornost. Nakonec je pohostily vlastnoručně upečeným moučником. A protože se akce setkala s velkým ohlasem jak ze strany seniorů, tak ze strany dětí, rozvinula se tato aktivita i do návštěv s předčítáním.

Akce s předčítáním probíhají nepravidelně v průběhu školního roku. Dítě má za úkol zjistit u svého prarodiče zájem o předčítání, pozvat ho na odpoledne a po celou dobu se o něho postarat. Babička nebo dědeček se posadí vedle svého vnuka do čestného křesla, kolem na koberec ostatní děti z oddělení. Následuje hlasité předčítání. Někdy bývá čtení na přání prarodiče nahrazeno recitací či promítáním s vyprávěním. Poté děti mohou klást otázky směřované na období dětství seniora a ten odpovídá. Uvedené návštěvy mají velký význam pro rozvoj komunikativních dovedností dětí, ohleduplného chování ke starým lidem a tím pro upevnění mezigeneračních vztahů. Babičky a dědečkové tak smysluplně vyplní svůj volný čas, předávají dětem své zkušenosti a získávají tak pocit uspokojení.

3.1.7 Nabídka knih Klubu mladých čtenářů

Motivací ke čtenářství může dobře posloužit i nabídka knih Klubu mladých čtenářů. Přibližně čtyřikrát do roka dostanou žáci katalogy nakladatelství Albatros, Fragment a Mladá fronta, ze kterých si mohou objednat knihy podle vlastního výběru za zvýhodněnou cenu. Tato nabídka se setkává s kladnou odezvou nejen u žáků, ale i u rodičů, kteří tímto způsobem pořizují knihy jako dárky pro své děti.

3.1.8 Bazar knih

Tato akce na ZŠ Ústí nad Orlicí Bratří Čapků proběhla dosud pouze jednou, a to ve školním roce 2015/2016. Děti si doma udělaly pořádek ve vlastní knihovničce a mohly

přinést do školy knížky pro děti a mládež, ze kterých již „vyrostly“ nebo je nepotřebují. Následně vytvořily jejich seznam a u každé z nich stanovily cenu. V den bazaru si děti připravily v prostorách školy obchůdek z lavic a mohly tak spolužákům i ostatním návštěvníkům nabízet a prodávat svoje vyřazené knihy. Díky nápadu paní učitelky a aktivitě žáků se uskutečnila jedna z mnoha akcí, kdy se škola otevřela pro veřejnost a na své si přišli prodávající i nakupující, nebo jenom ti, co se přišli ze zvědavosti podívat.

3.1.9 Účast na šetření PIRLS

Základní škola byla vybrána k hlavnímu šetření PIRLS, které proběhlo na jaře roku 2016 ve vybraných školách v České republice. Šetření organizovala Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání (IEA) a v České republice ho realizovala pod záštitou MŠMT Česká školní inspekce. Cílem projektu bylo získání poznatků o vědomostech a dovednostech žáků čtvrtých tříd v oblasti čtenářské gramotnosti. Podrobnější informace jak o projektu PIRLS, tak o výsledcích posledního šetření, obsahuje již kapitola 2.2.

3.2 Městská knihovna Ústí nad Orlicí

3.2.1 Historie a současnost

První zmínky o veřejné knihovně se objevily ve dvacátých letech 19. století. V té době žily v Ústí nad Orlicí tři rodiny – Andresovi, Korábovi a Rettigovi – které ve městě prosazovaly používání českého jazyka, šířily literaturu a založily veřejnou českou knihovnu. Svůj význam hrály ve městě i knihovny různých spolků, například knihovna Čtenářské besedy a knihovna dělnického spolku Lidumil. První městská knihovna v Ústí nad Orlicí byla založena roku 1881 díky iniciativě ředitele občanské školy chlapecké. Postupem času přibývalo příznivců knihovny i dárců, mezi které patřil i ústecký rodák, hudebník Jan Ludevít Lukes.

Postupem času měnila knihovna svoje zázemí v různých budovách i rozsah knih a časopisů. Po roce 1932 se podařilo sjednotit do městské knihovny fondy všech větších spolkových knihoven ve městě. V roce 1951 se městská knihovna stala knihovnou okresní a byla přemístěna do samostatné budovy poblíž náměstí. V této době metodicky řídila devět městských knihoven okresu Ústí nad Orlicí a 134 místních knihoven s dobrovolnými knihovníky. V roce 1985 začala nová rozsáhlá přístavba knihovny, která byla dokončena roku 1988.

V roce 1991 byla okresní knihovna v důsledku polistopadových změn transformována na knihovnu městskou s regionální funkcí, jejímž zřizovatelem je město Ústí nad Orlicí.

Katalogové lístky v papírové podobě byly převedeny do elektronické podoby. Od roku 1997 je knihovna připojena k internetu, postupně vznikly webové stránky.

V současné době je Městská knihovna Ústí nad Orlicí aktivním a podnětným místem jak pro dospělou, tak dětskou populaci. Návštěvníci si zde mohou nejen vypůjčit knihy, ale účastnit se dalších mnohých a pestrých aktivit. Jejich výčtem se bude zabývat následující podkapitola.

3.2.2 Význam knihovny a nabízené služby

Městská knihovna zajišťuje rovný přístup k informacím a kulturním hodnotám, které jsou obsaženy ve fondech a informačních databázích knihovny, podporuje vzdělávání a rozvoj čtenářských návyků.

Knihovna je rozdělena na oddělení pro dospělé a oddělení pro děti a mládež. Obě tato oddělení poskytují jednak služby všem návštěvníkům, některé služby jsou však určeny pouze registrovaným čtenářům. Všichni návštěvníci mohou například využít studium materiálů v prostorách knihovny a čítárny, elektronický katalog dokumentů a elektronické informační zdroje, kulturní a vzdělávací akce pro veřejnost a pro školy, antikvariátní prodej vyřazených knih, kopírování dokumentů z fondu knihovny a přístup na internet. Registrovaným čtenářům je umožněno navíc půjčování dokumentů z fondu knihovny, dále využití meziknihovních výpůjčních služeb, elektronické rezervace dokumentů, odborné pomoci, donáškové služby a půjčování elektronických čteček.

Součástí knihovny je i hudební oddělení, které nabízí vzdělávací studovnu, zvukovou knihovnu, zapůjčení gramofonu a gramodesek.

3.2.3 Knihovna a dětské čtenářství

Dětské oddělení je určeno dětem do patnácti let. Dělí se na volný výběr beletrie a naučné literatury. Děti si zde mohou půjčovat nejen **knihy a časopisy**, ale také **audioknihy**, tematické kufříky a deskové hry. Audioknihy mají podobu CD, gramofonové desky nebo digitální MP3.

Tematické kufříky jsou určeny dětem a jejich rodičům ke společnému trávení času. Pomáhají obohacovat slovní zásobu, upevňovat vztahy v rodině a tím rozvíjet dětskou osobnost komplexně. Jsou vhodné především pro děti předškolního a mladšího školního věku. Tato doba tvoří důležité období pro pevné základy dětského čtenářství. Každý kufřík obsahuje knihy, hry, didaktické pomůcky, hračky a další materiál vždy k danému tématu. K dispozici jsou aktuálně kufříky na téma doprava, povolání, etiketa pro děti, lidské tělo a předškolák.

Deskové hry mají především charakter didaktický (rozvíjejí slovní zásobu, paměť, postřeh, smyslové vnímání a fantazii), ale i zábavný. Jedná se o hry typu Scrabble, Příběhy z kostek, Česko – otázky a odpovědi, Tik tak bum, Twister apod. Tyto hry si lze půjčit domů, ale dají se využít přímo v knihovně. Pokud se domluví více dětí, mohou si v prostředí knihovny ukrátit chvíli četbou nebo právě společnou hrou při čekání na autobus nebo volnočasový kroužek.

Kromě výše uvedených služeb nabízí knihovna velké množství jednorázových i pravidelných **akcí**, které podporují dětské čtenářství. Mezi oblíbené aktivity dětí patří například programy s předčítáním knih a následným výtvarným tvořením. Tato předčítání jsou motivovaná různými tématy – pohádkami, konkrétními knížkami, autory a ilustrátory nebo ročními obdobími a svátky. Pravidelně probíhají především o prázdninách, jednorázově kdykoliv během roku.

Knihovna se zapojuje i do celostátních projektů, např. v rámci akce Březen – měsíc čtenářů se koná tzv. Noc s Andersenem, účastní se i Dne dětské knihy a pořádá Dětský den v knihovně. Děti se též mohou účastnit dalších místních akcí a soutěží, např. Knihomolí závody, Pohádkové koulování, Pirátské vyprávění apod. Kromě toho se zde organizují bazary vyřazených knih pro dospělé i pro děti.

Od podzimu roku 2017 se knihovna účastní projektu S knížkou do života – Bookstart. Jedná se o mezinárodní projekt na podporu čtenářství realizovaný po dobu 25 let již ve 20 zemích celého světa. Cílovou skupinou jsou rodiče s novorozenci a následně po dobu předškolního věku dítěte. V rámci jmenovaného projektu získá co nejvíce rodin s novorozenci v zapojených knihovnách u příležitosti vítání občánků nebo podobných slavností v knihovně sadu dárků. Sada může obsahovat knížku pro děťátko, audioknihu, metodickou publikaci pro počáteční čtení rodičů s dětmi, seznamy doporučené literatury pro předškolní děti. Tyto dárky dodává zapojeným knihovnám Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), pod jehož záštitou je projekt realizován. Další drobné dárky obstarává konkrétní knihovna. Jsou to například členská průkazka do knihovny, nabídka služeb knihovny pro rodiny s malými dětmi, pozvánka na akce a další. S obdarovanými rodiči a jejich dětmi knihovny spolupracují i nadále formou dalších aktivit na podporu dětského čtenářství.

3.3 Vzájemná spolupráce školy a knihovny

Základní škola v rámci své výchovně vzdělávací činnosti spolupracuje s mnohými organizacemi ve městě Ústí nad Orlicí a jeho okolí. Jedním z těchto partnerů je právě Městská knihovna Ústí nad Orlicí.

Městská knihovna pořádá výchovně-vzdělávací knihovnické lekce pro první i druhý stupeň základních škol a škola jich v rámci možností a zájmu využívá. Tyto lekce (viz Příloha č. 3) s různou tematikou jsou přizpůsobené věku a zájmu žáků i očekávaným výstupům Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Žáci si tímto způsobem propojují nabyté teoretické vědomosti s praxí, zapojují se do aktivit spojených s danou lekcí a mají možnost zažít zajímavou výuku jinde než ve školní třídě. Prostředí knihovny se tak pro ně může stát jednou z vítaných možností, kde a jak trávit volný čas. Škola tímto způsobem dokáže využít svého vlivu „přivést“ do knihovny děti, potažmo i jejich rodiče a prarodiče.

Škola využívá kulturního prostředí knihovny také k akcím, jakými jsou předávání slabikářů prvňáčkům a pasování žáků druhých tříd na čtenáře. Tyto akce mohou sice probíhat i ve škole, avšak knihovna poskytuje v tomto smyslu prostředí slavnostnější. Navíc obohacuje o seznámení s knihovnou, pravidly a chováním, po domluvě připojí i výchovně-vzdělávací program s prohlížením knížek. V rámci využití programů a různých akcí lze na základě domluvy zapojit i školní družinu, popř. rodiče.

Žáci školy se účastní i různých soutěží pořádaných knihovnou. V loňském školním roce byla například vyhlášena soutěž v tvůrčím psaní spojeném s komiksovým příběhem s tématem Tajemný kufr na půdě. Této soutěže se zúčastnily skupinky žáků naší školy v rámci výtvarné výchovy a uplatnily zde jak svoje jazykové dovednosti, tak fantazii a tvořivost.

Spolupráce školy a knihovny je na dobré úrovni. Z vlastní zkušenosti i z rozhovorů s kolegy jsem však věděla, že knihovnu většinou navštěvuje každá třída přibližně jednou až dvakrát za školní rok. A protože jsem právě začala učit první třídu, tedy začínající čtenáře, rozhodla jsem se návštěvy v knihovně zintenzivnit. Domluvily jsme se tedy se slečnou knihovnicí na častější spolupráci. Záměrem bylo zúčastnit se více než dvou návštěv za školní rok, zapojit do těchto akcí i školní družinu a rodiče a přitom pozorovat, zda tato častější spolupráce bude mít vliv na vztah dětí k četbě, popřípadě zda se zvýší návštěvnost knihovny. Záměrem bylo, že podpoříme zájem dětí i rodičů a zároveň pomůžeme knihovně přisunem nových čtenářů.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část obsahuje dvě kapitoly. V pořadí čtvrtá kapitola se věnuje podrobnému rozboru jednotlivých návštěv žáků první a následně druhé třídy v knihovně. Popis každé návštěvy zahrnuje její cíl, průběh a význam. Pátá kapitola s názvem Výzkum zahrnuje analýzu dotazníku cíleného na nejdůležitějšího možného činitele, který má vliv na čtenářství dítěte, a to na rodiče. Výsledky jsou zpracované v přehledných grafech s komentáři. Součástí poslední kapitoly jsou doporučení pro praxi a další možnosti využití spolupráce školy a knihovny.

4 Návštěvy žáků v městské knihovně

4.1 Obecné informace

Městskou knihovnu v Ústí nad Orlicí jsme navštěvovali ve školním roce 2016/2017 s žáky 1. B třídy Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a následně i ve školním roce 2017/2018 se stejnými dětmi ve druhé třídě. Celkově se jednalo o čtyři návštěvy v první třídě a jednu návštěvu ve třídě druhé. Časové rozmezí sledovaných návštěv bylo přibližně 12 měsíců. Třídu navštěvuje 21 žáků, aktuální počet zúčastněných dětí se však vždy pohyboval v závislosti na nemocnosti, v době mimo vyučování též podle zájmu.

Smyslem návštěv bylo seznámit děti s městskou knihovnou a jejím prostředím (pro některé se jednalo o zcela novou zkušenost), dále zpestření školního vyučování a využití naučených základů čtenářských dovedností v praxi. Také zapojení dalších zúčastněných, kteří mají vliv na dětské čtenářství a mohou děti vést ke kladnému vztahu k četbě. Zde se jedná o školní družinu, ale hlavně o rodiče.

Náplň jednotlivých programů v knihovně se odvíjela podle aktuální čtenářské zdatnosti dětí, vždy se jednalo o nové a pestré aktivity a pokaždé bylo součástí i volné prohlížení knih podle individuálního zájmu v dětském oddělení. Časové vymezení odpovídalo většinou dvěma vyučovacím hodinám vzhledem k psychickým zvláštostem dětí tohoto věku (především motivace a udržení pozornosti). V následujících kapitolách bude podrobně popsána činnost jednotlivých návštěv: Předávání slabikářů, Povídání o knížce Jak se O stalo králem, Za Večerníčkem do knihovny, Odpoledne s rodiči a Pasování na čtenáře.

4.2 Předávání slabikářů

K předávání slabikářů prvňáčkům v naší škole dochází po zvládnutí učebnice Živá abeceda, z níž se děti učí především komunikativním dovednostem, cvičí zrakovou a sluchovou paměť, rozlišují hlásky, které slyší na začátku, uprostřed nebo na konci slov apod. Končí tzv. předčtenářské období a začíná období čtenářské. A protože z předávání slabikářů se může stát slavnostní událost, nahradili jsme pro tuto příležitost běžnou školní třídu nevšedním prostředím knihovny. Hlavním cílem první návštěvy bylo tedy seznámení s knihovnou a jejím prostředím společně s předáním slabikářů. Akce se uskutečnila v listopadu 2016.

Slečna knihovnice nás uvedla do hudebního oddělení knihovny a seznámila děti s průběhem dopoledne. Dozvěděly se, že bude rozděleno na tři aktivity – pohádka s plněním úkolů, předávání slabikářů a prohlídka dětského oddělení knihovny.

Knihovnice nejprve přečetla dětem pohádku o království a zakleté princezně, kterou můžou vysvobodit pouze děti, jež splní zadané úkoly. Rozdělily jsme tedy děti do skupin a vybídlily je, aby splnily jednotlivé úkoly a tím princeznu zachránily. Na jednotlivých stanovištích bylo připraveno např.: přiřazování dvojic slovo – obrázek, skládání slov z jednotlivých písmenek, čtení písmen, nakreslení obrázku podle napsaného pokynu. Za splněné úkoly dostaly děti razítka na kartičku a skupinka, která splnila vše, zachránila princeznu. A protože se to podařilo všem, následovala odměna.

Ve druhé části slečna knihovnice přinesla dětem jako slíbenou odměnu od krále vysvobozené princezny pohádkový kufr s překvapením. Děti hádaly, co je asi v kufru schované. Po nápadech jako „poklad, hračky, sladkosti atd.“ někoho napadly slabikáře. Nastala slavnostní chvíle, kdy si každý přišel pro slabikář označený svým jménem.

Ve třetí, závěrečné části jsme se všichni přemístili do dětského oddělení knihovny. Děti si zde vyslechly pravidla chování a půjčování knížek. Hlavně to, že se zde mají chovat tiše, ohleduplně k ostatním návštěvníkům a ke knížkám opatrně. Každý dostal možnost vypůjčit si knížky, prohlédnout si je sám nebo s kamarády a pokusit se něco přečíst.

První návštěva knihovny splnila svůj účel – děti se seznámily s knihovnou a prostředím dětského oddělení a dostaly slabikáře. Při volné četbě se zaujetím vyhledávaly známá písmenka, četly některá slova, zdatnější čtenáři i věty. Vybíraly si knížky známé i neznámé, listovaly v nich, prohlížely obrázky, diskutovaly o nich. Přibližně do jednoho měsíce od návštěvy děti ve škole hlásily, že si byly s jedním z rodičů nebo prarodičů v knihovně vypůjčit knížku.

4.3 Povídání o knížce Jak se O stalo králem

Druhá návštěva se uskutečnila v měsíci lednu 2017 s cílem zúčastnit se běžného programu pořádaného knihovnou a určeného pro první ročníky základních škol.

Jako motivace k tomuto programu posloužila knížka spisovatele Marka Kerlese *Jak se O stalo králem*, která je vhodná právě pro začínající čtenáře. Knihovnice knížku představila, řekla o ní několik základních informací a ukázala ji dětem. Poté vždy část příběhu přečetla a děti na základě daného úryvku splnily aktivitu, díky které si postupně prožily děj celé knihy.

Knížka vypráví o jedné třídě, do které místo dětí chodí písmenka. Písmenka jsou neposedná, stále někde pobíhají a paní učitelka jim neustále musí připomínat, kdo kde sedí. Učí se proto řadit podle abecedy. Dále písmenka počítají, aby věděla, kolik se jich má poskládat do kterého slova, cvičí, aby se hbitě a správně řadila vedle sebe. Hbitost však chybí písmenku

O, kterému se ostatní smějí proto, že je kulaté, neohrabané a pomalé. Na konci školního roku se třída chystá na školní výlet a písmenka si mohou vybrat, jakým dopravním prostředkem pojedou. Všichni si zvolí vlak a cestou zažijí velká dobrodružství. Z nebezpečí nakonec právě outsider písmenko O zachrání celou třídu a stane se králem.

Děti si zahrály na písmenka z pohádky – dostaly na kartičce každý svoje písmenko, pověsily si je na šňůrku na krk. S pomocí se poskládaly do pomyslných lavic podle abecedy. Poté každý řekl svoje jméno a spočítal, kolik v něm je písmenek. Když se písmenka z knížky chystala na výlet, děti ze svých písmenek skládaly názvy dopravních prostředků – AUTOBUS a VLAK. Z VLAKu se překvapivě odebráním A stal VLK tak, jako v pohádce. Následovaly další hrátky s písmenky, například byly vybrány děti, které měly na krku písmenka A, K, P, R a měly za úkol různě se řadit tak, aby vznikla slova dávající smysl. Podařilo se vytvořit PARK, KAPR, PRAK. Když byla písmenka S, L, N v ohrožení před VLKem, právě dítě s písmenkem O je zachránilo, neboť s jeho pomocí vzniklo slovo SLON.

Zajímavý byl i rozhovor s dětmi o tom, zda už i jim se někdy někdo posmíval tak, jako se to v příběhu stalo písmenku O. Děti pojmenovávaly různé důvody posměchu – že je někdo tlustý, něco neumí, je pomalý apod. Došli jsme společně k závěru, že každý z nás je v něčem dobrý, ale něco mu zase nejde, proto si máme vzájemně pomáhat, každý je „ve třídě“ potřebný a může nás i něčím překvapit.

Následovalo opět volné půjčování knížek v dětském oddělení, jejich prohlížení, čtení písmenek, nyní už i slov, krátkých vět, popisků k obrázkům apod.

Tentokrát došlo k seznámení dětí s konkrétní knížkou, kterou si mohly prožít díky jednotlivým aktivitám. V dětském oddělení se již děti lépe orientovaly, bylo zapotřebí připomenout pravidla ohleduplného chování. Ve škole jsme následně rozvinuli aktivitu s písmenky – skládali jsme z jednotlivých písmen na kartičkách slova, vyhledávali taková slova, kde na pořadí písmen záleží, nebo kde jedno písmenko může změnit význam celého slova, např. DÁREK – PÁREK, HESLO – VESLO, KOSA – ROSA. Ze skupiny daných písmen N, O, I, K, A, M děti vybíraly některá a skládaly smysluplná slova – MONIKA, NIKAM, KINO, ONA, ANO atd.

4.4 Za Večerníčkem do knihovny

Návštěva proběhla v únoru 2017 v odpoledních hodinách, a to ve spolupráci se školní družinou. Záměrem bylo oživit kontakt družiny s knihovnou. Školní družina vzhledem k svým

pestrým volnočasovým aktivitám jistě patří mezi činitele, kteří mohou kladně ovlivnit i vztah dětí k četbě.

K tomuto programu jsme s paní vychovatelkou využily knížku *To nejlepší z večerníčků*. Nejdříve proběhl motivační rozhovor na téma: Které příběhy a postavy z *Večerníčků* děti znají. Poté jsme předčítaly dětem příběh *Bob a Bobek* v restauraci. Následovalo povídání o četbě, kladení otázek k přečtenému a odpovědi dětí. Po vytvoření tří skupinek – jedna pracovala se slečnou knihovnicí, druhá s paní vychovatelkou a třetí s paní učitelkou – si děti z novin vyrobily čepici pro *Večerníčka*, kterou si nakonec odnesly domů.

Na závěr jako vždy proběhla četba v dětském oddělení knihovny. Zajímavé bylo sledovat, jaké knížky si děti vybírají – pohádky, encyklopedie s různým zaměřením (zvířata, vesmír, auta a stroje), komiksové příběhy, knížky, jejichž příběhy děti viděly zfilmované atd. Znát byly i čtenářské pokroky s porovnáním od první návštěvy knihovny. Děti měly radost, že přečteným slovům a krátkým textům rozumějí. Bylo dobré, že se touto formou podařilo propojit spolupráci knihovna – škola – družina. V budoucnu na ni jistě navážeme.

4.5 Odpoledne s rodiči

Touto návštěvou jsme završili spolupráci s knihovnou pro školní rok 2016/2017. Uskutečnila se v měsíci dubnu. S měsíčním předstihem jsem zjišťovala předběžný zájem rodičů a vybírali jsme i vhodný společný termín. To, že rodiče své děti v počátečních čtenářských aktivitách podporují, se ukázalo v daný den počtem zúčastněných. Z 21 dětí ve třídě jich přišlo 16 s jedním rodinným příslušníkem, ať už s maminkou, tatínkem nebo babičkou.

Odpoledne s rodiči v knihovně trvalo přibližně dvě hodiny a bylo opravdu maximálně využito od začátku až do konce. V úvodní části po shromáždění dětí i dospělých v hudebním oddělení knihovny se představila slečna knihovnice a seznámila všechny s možnostmi využití knihovny. Jedná se o výpůjčky knih v oddělení pro děti i dospělé, půjčování tematických kufříků, společenských a didaktických her, programy pro děti na prázdniny, jednorázové akce (besedy, přednášky), čtenářské soutěže apod. Dospělí projevovali zájem hlavně o aktivity určené dětem a kladli doplňující otázky.

Ve druhé části se všichni zúčastnění rozdělili do dvou místností – do hudebního nebo dětského oddělení – a podle libosti se v nich pohybovali. Všichni mohli využít čas k četbě a prohlížení knížek, půjčování tematických kufříků a her, popovídání si, relaxaci. Děti mohly spolupracovat jak se svými rodiči i prarodiči, tak se spolužáky, pro rozmanité hry tvořily

různorodé dvojice či skupinky. Čas v knihovně proběhl velmi příjemně a po zpětné vazbě (rozhovory s rodiči i dětmi) jsme ho společně považovali za smysluplný.

Po skončení všech návštěv v knihovně si děti ve třídě vytvořily společnou knížku. Každý dostal list kancelářského papíru formátu A4, který překládáním rozdělil na čtyři políčka. Do každého políčka měl za úkol nalepit jedno slovo složené z písmen a nakreslit k němu obrázek. Děti měly k dispozici rozstříhaná písmenka, která se po celý rok učily a s nimiž pracovaly. S písmenky si různě hrály, experimentovaly, vzájemně si pomáhaly, chvíli se pohybovaly po třídě, chvíli seděly a lepily nebo kreslily. Poté, kdy všechny děti dokončily svůj list, vložily svůj výtvar do fólie a ze všech listů tak vznikla společná knížka. Tato pestrá aktivita se dětem velmi líbila, ocenily její průběh i výsledek. Knížku jsme zařadili do naší třídní knihovničky, děti si v ní často listují, čtou a prohlížejí slova i obrázky své i svých spolužáků.

4.6 Pasování na čtenáře

Slavnost s uvedeným názvem proběhla s žáky ve druhé třídě, a to v říjnu 2017. Čtenářské období u dětí charakterizují zvládnutá písmena, u většiny poměrně plynulé čtení, u některých ještě čtení po slabikách. Děti čtou pomalým tempem, avšak s porozuměním. Pasování na čtenáře je odměnou za počáteční zvládnuté čtenářské dovednosti.

Slečna knihovnice naladila děti historickým vyprávěním a rozhovorem o rytířích. Seznámila je s pojmem páže, což je chlapec ze šlechtické rodiny, který se od sedmi let učil kromě čtení, psaní a počítání také vybraným šlechtickým způsobům a mravním hodnotám, tanci a zacházení se zbraněmi. Přibližně v patnácti letech se z pážete stával panoš, následně rytíř. Děti měly symbolicky projít těmito proměnami splněním zadaných úkolů a tím si vysloužit titul rytíř čtenářského řádu.

Všechny aktivity proběhly ve skupinkách. Prvním úkolem bylo složit písmenka na kartičkách podle abecedy. O několik úmyslně chybějících písmenek si děti musely říci a správně je doplnit. Ve druhé aktivitě měly děti pojmenovat zvířata na obrázcích a sestavit je do kruhu na způsob slovního fotbalu. Třetí úkol byl nejtěžší, většina skupinek potřebovala pomoc. Děti dostaly úryvek z pohádky s vynechanými názvy hlavních postav. Sřídaly se ve čtení, měly poznat, ze které pohádky je zadaná ukázka a mezi obrázky najít příslušné pohádkové postavy. Nakonec všichni povstali, slečna knihovnice předřikávala čtenářský slib a děti opakovaly po ní. Myšlenkou tohoto slibu byl hezký vztah ke knížkám.

Po všech splněných úkolech přišla chvíle slavnostního pasování na rytíře čtenářského řádu. Do místnosti vstoupil rytíř v brnění, s přilbou a mečem. Děti po jednom předstoupily před rytíře a poklekly. Rytíř každého oslovil jménem a mečem pasoval na čtenáře. Každý nově pasovaný čtenář obdržel obálku, ve které našel drobné dárečky, informace s nabídkou knihovny a hlavně průkazku, kterou je možné využít do konce kalendářního roku zdarma pro vypůjčování knih z dětského oddělení knihovny.

Tato akce se velmi vydařila. Děti kladně hodnotily pestrý a zajímavý program. Hlavně si přišly na své ve společnosti rytíře, což naplnilo jejich zvědavost a představu o této postavě. Spolupráci školy a knihovny tak podpořili i dva žáci deváté třídy naší školy, kteří nám při této příležitosti vypomohli v přestrojení za rytíře. A konečně průkazka, kterou je možné zdarma využít, u některých dětí zapůsobila jako další motivace ke čtenářství.

Ve škole jsme navázali na čtenářské nadšení tvorbou v pořadí druhé společné knížky. Stejně jako poprvé každé dítě dostalo bílý kancelářský list formátu A4, který však přeložilo pouze na půl. Do každé z těchto dvou polovin mělo dítě za úkol napsat větu – oznamovací, rozkazovací, tázací nebo přací. Tuto větu doplnili žáci obrázkem. Práce je velmi bavila, protože děti uplatnily svoje dovednosti, jak písemné, tak výtvarné, a také proto, že mohly vycházet ze svých zkušeností a tvořit věty na základě svých nápadů. Dvě vlastnoručně vyrobené knížky patří ve třídě k nejoblíbenějším a nejčastěji prohlíženým a čteným.

5 Výzkum

5.1 Základní údaje

Výzkum, zjišťující, zda návštěvy knihovny mají kladný vliv na motivaci ke čtenářství dětí mladšího školního věku, byl směřován na rodiče těchto dětí. Dotazník (viz příloha č. 1) byl rodičům předložen na konci školního roku 2016/2017, tedy po čtyřech návštěvách knihovny. Byli osloveni rodiče všech tří prvních tříd ZŠ Ústí nad Orlicí Bratří Čapků. Celkem se jednalo o 60 respondentů, z nichž 40 vyplněný dotazník odevzdalo.

Hlavní výzkumná otázka

Má spolupráce školy a knihovny příznivý vliv na výchovu ke čtenářství dětí mladšího školního věku?

Hypotézy

H1: Knihovnu začne navštěvovat více dětí z 1.B, které se zúčastnily častějších programů v knihovně (ve školním roce čtyři návštěvy), než děti z 1. A a 1. C, které absolvovaly ve stejném časovém rozmezí pouze dvě návštěvy.

H2: Čím vyššího stupně vzdělání rodiče dosáhli, tím častěji považují četbu za svůj koníček.

H3: Rodiče dětí ze všech prvních tříd budou přesvědčeni o významu spolupráce školy a knihovny bez ohledu na počet absolvovaných školních návštěv v knihovně.

H4: Po akci Pasování na čtenáře bude knihovnu navštěvovat více dětí.

Metody výzkumného šetření

1. Dotazník pro rodiče.
2. Konzultace s knihovnicí, vyhledávání v databázi knihovny.

Způsob předložení dotazníků

Předložení dotazníků předcházelo osobní setkání a rozhovor s rodiči žáků 1. B. Vysvětlila jsem jim smysl návštěv knihovny a důvody pro vyplnění dotazníku. Snažila jsem se získat zájem rodičů a diskutovali jsme o důležitosti spolupráce rodina – škola – knihovna. U rodičů tříd 1. A a 1. C jsem komunikovala prostřednictvím třídních učitelek. Následně jsem rodičům 1. B a třídním učitelkám 1. A a 1. C poslala v elektronické podobě dotazník s průvodním dopisem a prosbou o vyplnění.

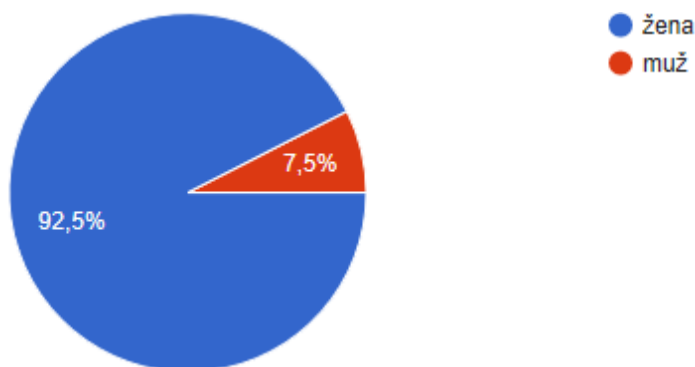
5.2 Zpracování dotazníku

V této podkapitole je zpracováno grafické vyjádření údajů nebo odpovědí na otázky uvedené v procentech se slovním komentářem. U některých položek je pouze slovní vyjádření bez grafu, a to u takových, kde odpověď byla otevřená a tzv. nepovinná. Vyhodnocení je provedeno ze 40 vyplněných dotazníků. Celkem jich bylo rozesláno 60, jedná se tedy o 66% návratnost.

Obecné údaje respondenta:

1. Pohlaví

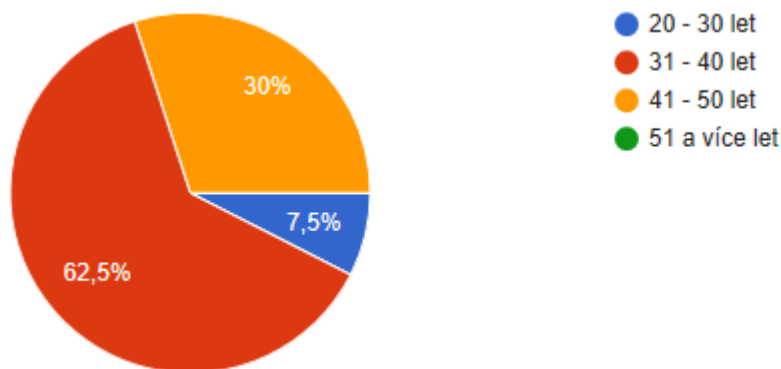
Z celkového počtu respondentů vyplnilo dotazník 92,5 % žen a 7,5 % mužů. Tento výsledek ukazuje, že většinou více se školou spolupracují ženy než muži.

Graf 1 - Pohlaví. Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

2. Věk

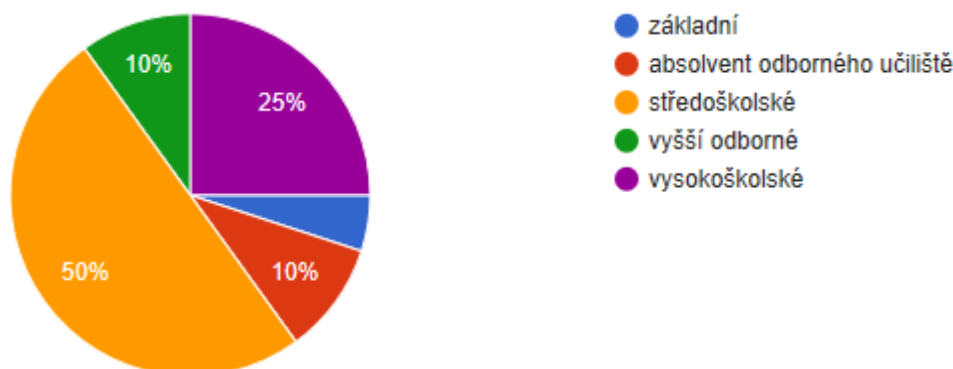
Z grafu č. 2 lze vyčíst věkové rozdělení rodičů, kteří vyplňovali dotazník. Největší počet rodičů se nachází ve věkovém rozmezí 31–40 let, a to 62,5 %, dále 30 % rodičů ve věku 41–50 let, 7,5 % rodičů je ve věku 20–30 let. Žádný z rodičů neuvedl věkovou kategorii 51 a více let. I když se jedná o rodiče prvňáčků, tj. dětí přibližně sedmiletých, většina rodičů je ve věku 31–40 let.

Graf 2 - Věk. Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

3. Stupeň dosaženého vzdělání

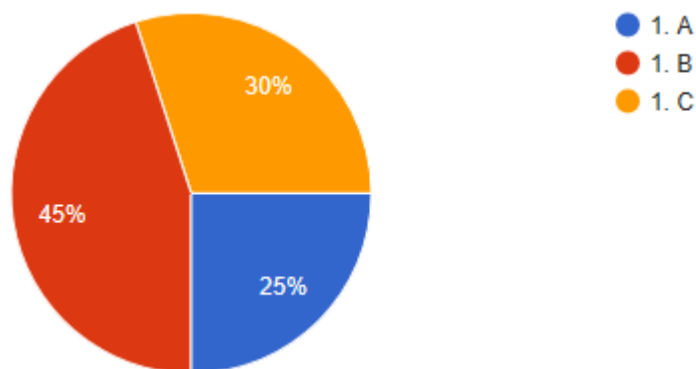
V této položce uvedlo 50 % respondentů středoškolské vzdělání, 25 % vysokoškolské, 10 % vyšší odborné, 10 % absolvent odborného učiliště a 5 % vzdělání základní. Zde je zajímavé, jak koresponduje stupeň dosaženého vzdělání s dalšími odpověďmi, viz Ověřování hypotéz.

Graf 3 - Stupeň dosaženého vzdělání. Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

4. Moje dítě navštěvuje třídu

S vyplněním dotazníku byli osloveni rodiče žáků tří prvních tříd. 45 % dotázaných bylo rodiči žáků z 1. B třídy, 30 % rodičů žáků 1. C a 25 % rodičů žáka 1. A. Výsledek odpovídá tomu, že učím třídu 1. B, kontakt s žáky i rodiči je tedy osobní a intenzivní, sdělení důležitosti vyplnění dotazníku proběhlo na třídní schůzce. Rodičům ostatních dětí byla prosba o vyplnění dotazníku předána zprostředkovaně třídními paními učitelkami. Údaje této položky následně využiji k porovnávání ve výzkumném šetření.

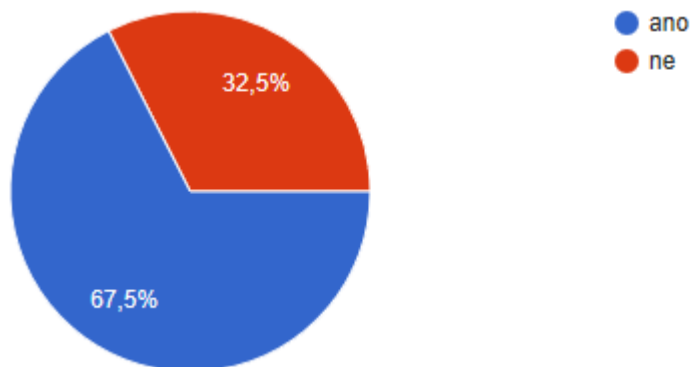

Graf 4 - Moje dítě navštěvuje třídu. Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

Otázky týkající se rodiče:

5. Patří četba k Vaším koníčkům?

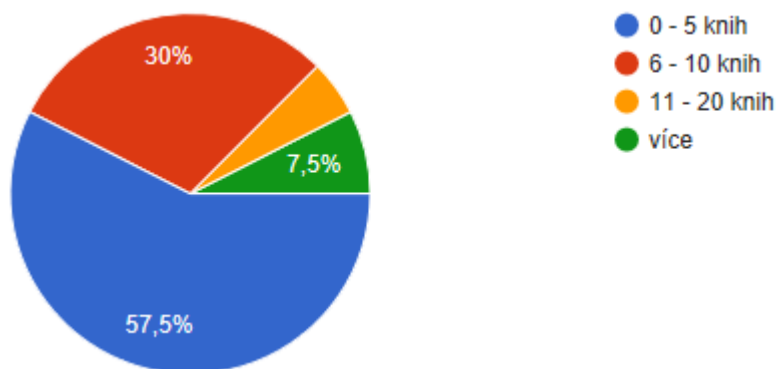
Na tuto otázku odpověděla většina kladně – 67,5 %, záporně 32,5 % z dotázaných. Je to milé zjištění, že v dnešní době technických lákadel ještě dospělí lidé považují četbu za svůj koníček. Optimistické je to též ve vztahu k dětem, protože rodiče jsou nejdůležitějším vzorem.

Graf 5 - Patří četba k Vaším koníčkům? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

6. Kolik knih přečtete za rok?

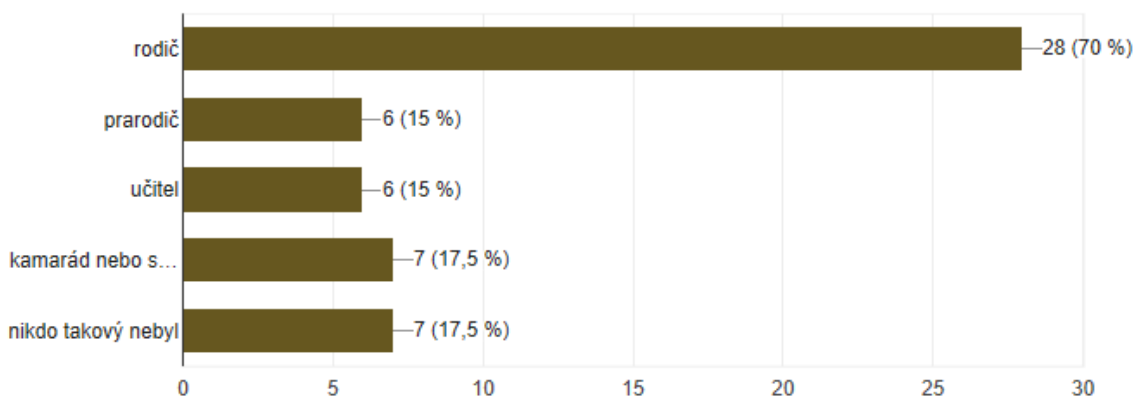
Nejvíce dotázaných, a to 57,5 %, uvedlo 0–5 knih, dalších 30 % respondentů se vyjádřilo k možnosti 6–10 knih, 7,5 % odpovědělo více než 20 knih a 5 % přečte 11–20 knih za rok. Přestože se většina rodičů vyjádřila, že četbu řadí ke svým koníčkům, nesouvisí tento fakt s množstvím přečtených knih.

Graf 6 - Kolik knih přečtete za rok? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

7. Měla nějaká osoba ve Vašem dětství pozitivní vliv na Váš vztah ke knihám?

K této otázce mohli rodiče uvést více možností. Nejčastěji uváděli své rodiče. Na druhém místě měl velký vliv kamarád nebo spolužák, popř. nikdo takový nebyl. Na třetím místě napsali, že je v četbě ovlivnil buď prarodič nebo učitel. Žádný z respondentů nevybral jinou možnost.

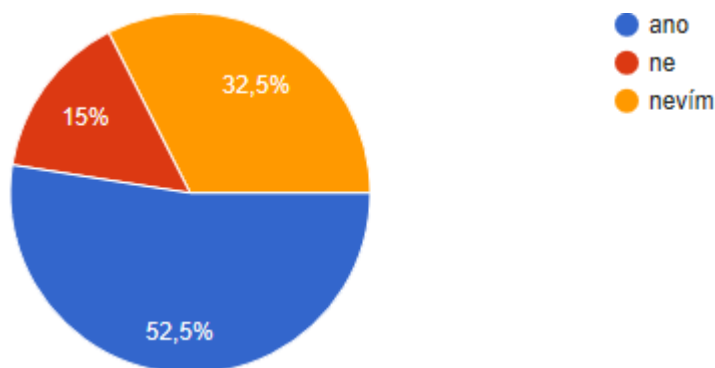

Graf 7 - Měla nějaká osoba ve Vašem dětství pozitivní vliv na Váš vztah ke knihám? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

Otázky týkající se dítěte:

8. Myslíte, že jste dobrým čtenářským vzorem pro svoje dítě?

Většina dotázaných, 52,5 %, sama sebe vyhodnotila jako dobrý čtenářský vzor pro svoje dítě. 32,5 % z různých důvodů nevědělo a záporně odpovědělo 15 % rodičů.

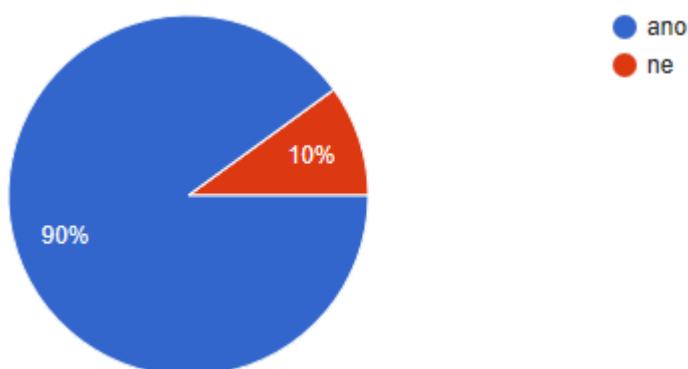
Graf 8 - Myslíte, že jste dobrým čtenářským vzorem pro svoje dítě? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

9. Kterou knížku z Vašeho dětství byste doporučil/-a svému dítěti?

U této otázky není grafické zpracování, protože by bylo nepřehledné. Jednalo se o otázku nepovinnou, to znamená, že respondent na ni nemusel odpovídat. Někteří rodiče zde uváděli jeden i více titulů. Nejčastěji se opakovala knížka Honzíkova cesta, dále Děti z Bullerbynu, Malý princ a Broučci. Některé názvy knih se objevily jednou, např. Mach a Šebestová, Povídaní o pejskovi a kočičce, Tajemství proutěného košíku, Pohádky Boženy Němcové a podobně.

10. Předčítáte svému dítěti?

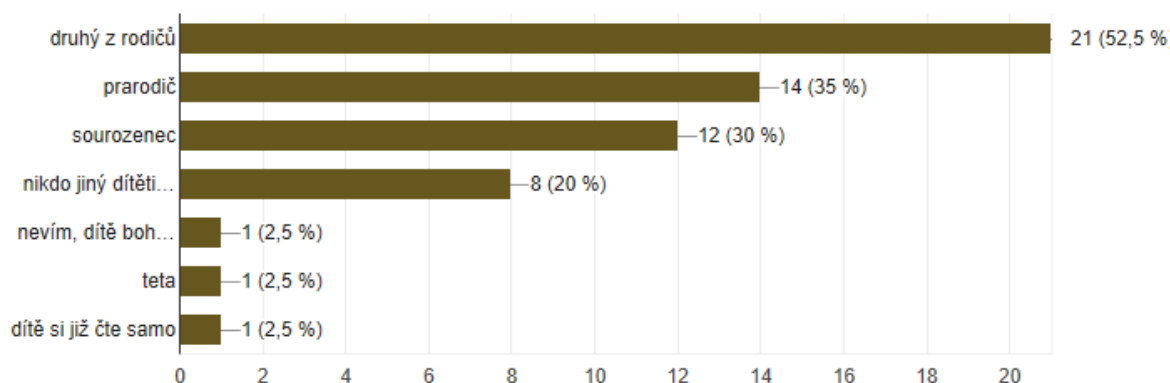
Drtivá většina dotázaných, 90 %, odpověděla kladně, 10 % záporně. Je jistě pěkným zjištěním, že rodiče svým dětem většinou předčítají. Pokud právě ten z rodičů, který dotazník vyplňoval, dítěti nepředčítá, z následující odpovědi vyplývá, že ho v této činnosti nahrazuje jiný člen rodiny.

Graf 9 - Předčítáte svému dítěti? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

11. Předčítá dítěti někdo jiný?

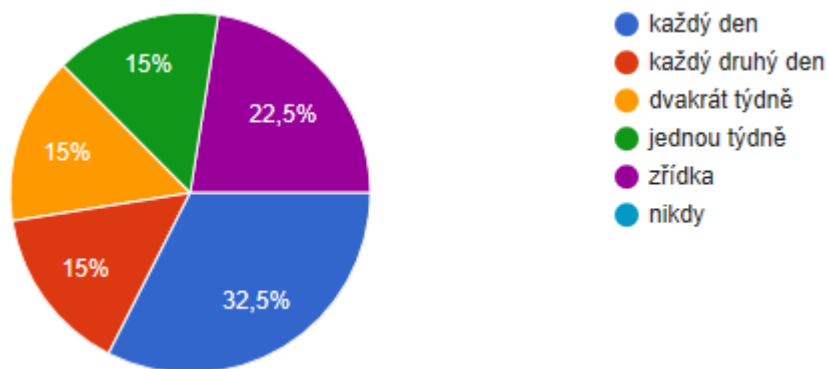
Na tuto otázku mohl respondent označit více odpovědí. Nejčastěji uvedl druhého z rodičů, na druhém místě figuruje prarodič, dále sourozenec. Následuje odpověď: Nikdo jiný dítěti nepředčítá. Zanedbatelné množství vykazuje následující odpovědi: dítě si již čte samo, teta a nevím. Je jistě pozitivním zjištěním, že i když už dítě začíná číst samo, přesto rodiče považují předčítání za důležité.

Graf 10 - Předčítá dítěti někdo jiný? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

12. Jak často dítěti někdo předčítá?

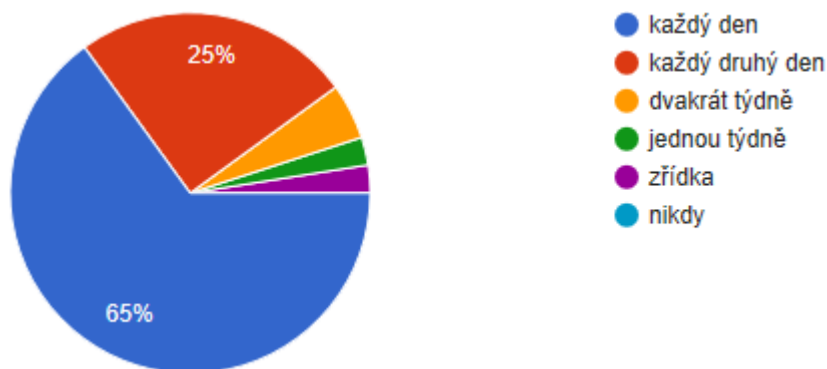
Odpovědi na zadanou otázku jsou následující. Nejvíce, 32,5 % respondentů, se vyjádřilo, že doma předčítají dítěti každý den, 22,5 % uvedlo odpověď „zřídka“, 15 % uvedlo jako odpověď „každý druhý den“, tak „dvakrát týdně, ale i „jednou týdně“. Žádný z dotázaných neuvedl odpověď „nikdy“. Na jednu stranu je jistě dobře, že všem dětem dotázaných rodičů se doma předčítá, na druhou stranu je zarážející, že začínajícím čtenářům čtou v některých rodinách pouze „zřídka“, to znamená méně než jednou týdně.

Graf 11 - Jak často dítěti někdo předčítá? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

13. Jak často čte dítě nahlas?

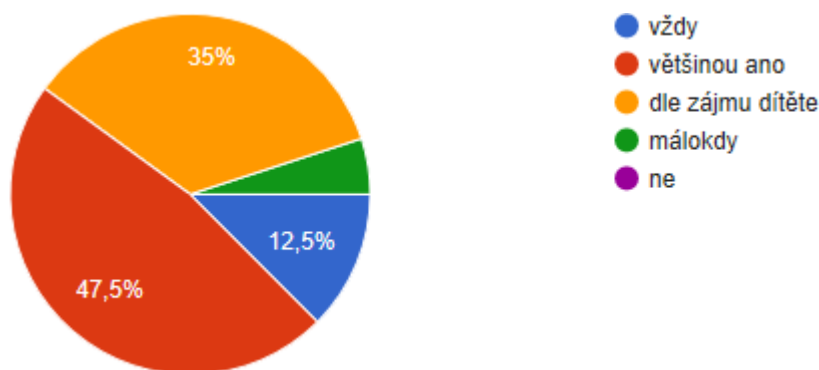
Skutečnost, že dítě čte nahlas každý den, potvrdila více než polovina dotázaných, a to 65 % rodičů, 25 % rodičů uvedlo, že dítě čte nahlas každý druhý den, dále v pořadí dvakrát týdně, jednou týdně a zřídka. Žádný z rodičů se nevyjádřil, že by dítě nečetlo nahlas nikdy. Výsledky ukázaly, že většina rodičů podporuje své dítě v tom, aby četlo nahlas, a může ho tak korigovat a poskytovat mu zpětnou vazbu v počátcích čtenářských dovedností. Otázkou by bylo, jak si v budoucnu bude s četbou počínat zbývajících 10 % dětí, které čtou nahlas méněkrát než každý druhý den.

Graf 12 - Jak často čte dítě nahlas? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

14. Povídáte si s dítětem o tom, co jste spolu přečetli?

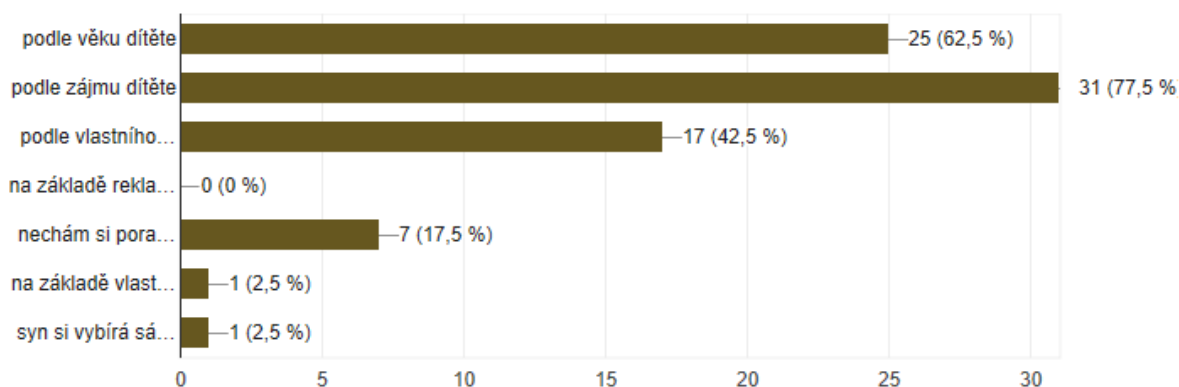
Většina respondentů, 47,5 %, uvedla odpověď „většinou ano“, 35 % „dle zájmu dítěte“, 12,5 % vyplnilo odpověď „vždy“ a 5 % „málokdy“. Žádný rodič nezvolil odpověď „ne“. Důležité je nejenom předčítání dítěti, hlasité čtení dítěte, ale i povídání o přečteném. Toto povídání jistě usnadňuje pochopení přečteného textu, má proto kladný vliv na čtení s porozuměním. Důležité jsou jistě i sdílené pocity a emoce, ať už kladné či záporné.

Graf 13 Povídáte si s dítětem o tom, co jste spolu přečetli? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

15. Podle čeho vybíráte knihy pro svoje dítě?

U této otázky mohli rodiče uvést více možných odpovědí. Nejčastěji rodiče odpovídali, že vybírají knihy podle zájmu dítěte, dalším hlediskem je věk dítěte. V pořadí další je kritérium vlastního uvážení. Někdy si rodiče nechají poradit v knihovně, v obchodě či od známých. Minimum rodičů uvedlo, že nechají rozhodnout dítě samotné nebo že se společně domluví. Žádný respondent neuvedl reklamu jako směrodatnou pro výběr knihy. Zde je vidět, že rodiče uvažují při výběru knihy nejčastěji tak, aby dítě kniha zaujala, a berou proto v úvahu zájem dítěte.

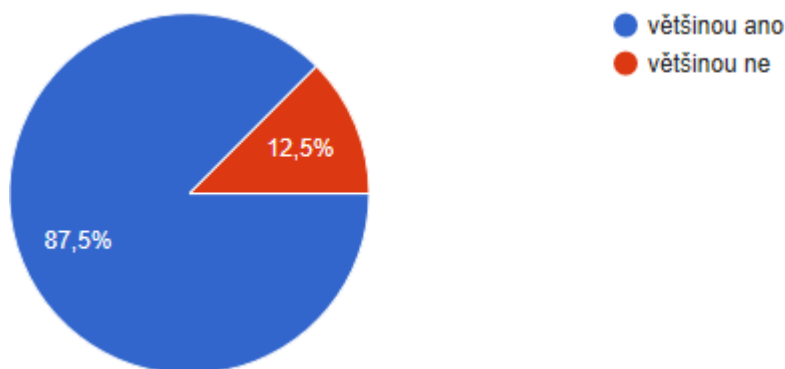

Graf 14 - Podle čeho vybíráte knihy pro svoje dítě? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

16. Myslíte si, že Vaše dítě ocení knihu jako dárek?

Na uvedenou otázku odpovědělo 87,5 % kladně a 12,5 % záporně. Jedná se o pohled rodičů. Zajímavé by mohlo být, jak by na danou otázku odpověděly samotné děti.

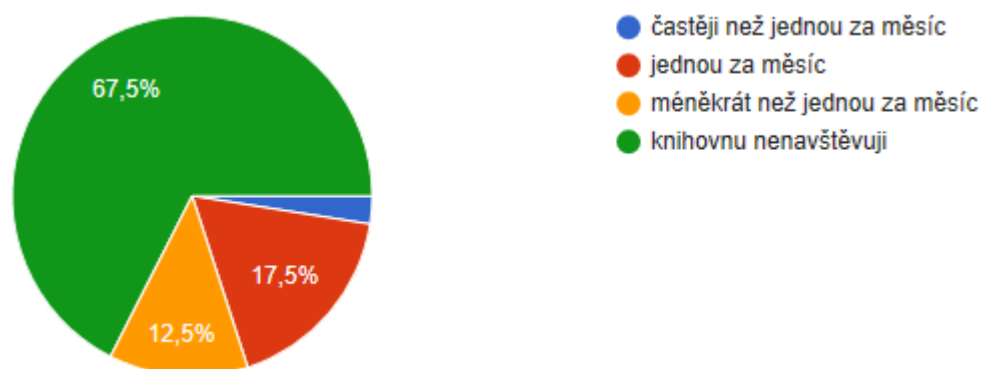

Graf 15 - Myslíte si, že Vaše dítě ocení knihu jako dárek? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

Otázky na téma Veřejná knihovna:

17. Jak často navštěvujete knihovnu?

Výsledky ukázaly, že 67,5 % dotázaných rodičů knihovnu nenavštěvuje vůbec, 17,5 % navštěvuje knihovnu jednou za měsíc, 12,5 % méněkrát než jednou za měsíc a pouhá 2,5 % odpověděla, že do knihovny chodí častěji než jednou za měsíc.

Graf 16 - Jak často navštěvujete knihovnu? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

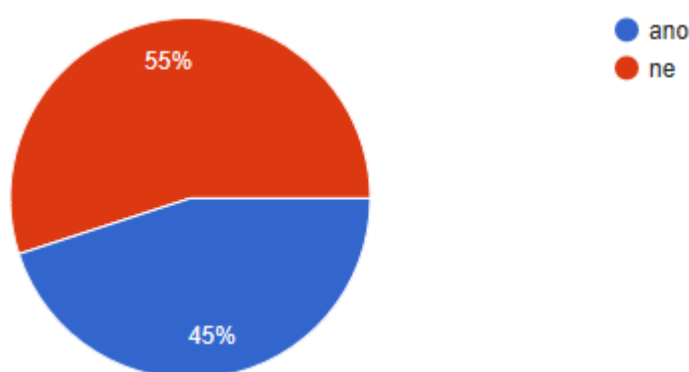
18. Můžete svoji předchozí odpověď vysvětlit a odpovědět na otázku: „Proč?“

Často se zde objevovaly odpovědi, že si rodiče knihy raději koupí, než by si je půjčili v knihovně. Mají také dobře zásobenou domácí knihovnu, nepotřebují si tedy knížky půjčovat. Další si půjčují knihy vzájemně od příbuzných či přátel. Uváděny byly i časové důvody, v některých případech i nezájem o knihy. Jeden rodič uvedl, že v zimním období navštěvuje

knihovnu častěji než v letním. Zde se ukázalo, že i když rodiče knihovnou nenavštěvují, přesto čtou.

19. Navštěvuje Vaše dítě knihovnu?

Z celkového počtu dotázaných rodičů odpovědělo 55 %, že jejich dítě nenavštěvuje knihovnu a 45 % se vyjádřilo, že ano. Zajímavé je, že v kladné odpovědi se jedná o větší procento než v předešlé otázce, jak často navštěvuje knihovnu rodič (32,5%). Dítě tedy nemusí nutně chodit do knihovny se svými rodiči, ale například s prarodiči, popř. jinými příbuznými. Možná je zde chápána návštěva knihovny i v rámci školy.

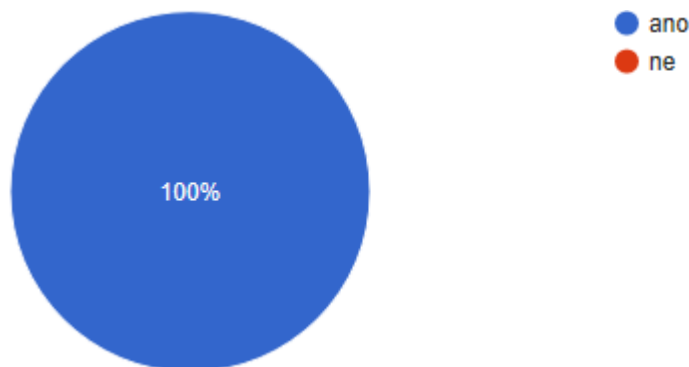
Graf 17 - Navštěvuje Vaše dítě knihovnu? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

20. Které služby knihovny nejčastěji využíváte?

Na prvním místě je určitě půjčování knih, dále programy pro děti, půjčování deskových her a využití internetu. Někteří rodiče uvedli i půjčování tematických kufříků pro děti a půjčování audioknih.

21. Líbily se dětem programy, na kterých bylo se školou v Městské knihovně v Ústí nad Orlicí?

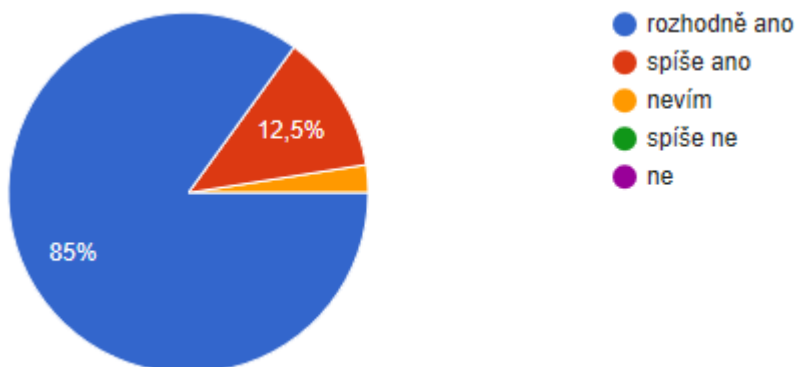
V této položce vyšla 100% kladná odpověď. Je to jistě dobrá motivace pro další návštěvy knihovny v budoucnu.

Graf 18 - Líbily se děti programy, na kterých bylo se školou v Městské knihovně Ústí nad Orlicí? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

22. Myslíte si, že má význam spolupráce školy a knihovny?

Na uvedenou otázku odpovědělo 85 % rodičů rozhodně ano, 12,5 % spíše ano, 2,5 % dotázaných se neumělo rozhodnout a odpovědělo nevím. Žádný neodpověděl spíše ne nebo ne. Z odpovědí vyplývá, že rodiče považují za důležitou spolupráci školy a knihovny, vidí v ní význam pro rozvoj svého dítěte.

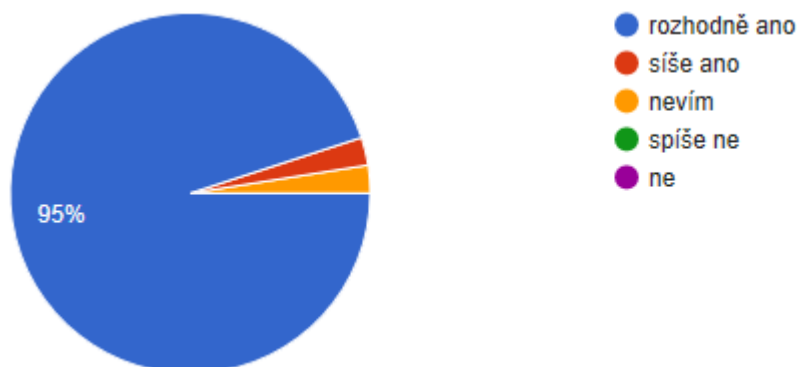
Graf 19 - Myslíte si, že má význam spolupráce školy a knihovny? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

23. Můžete svoji předchozí odpověď vysvětlit a odpovědět na otázku: „Proč?“

Zde si rodiče dali opravdu práci s pojmenováním důvodů pro spolupráci školy s knihovnou. Uvedli například: rozvíjení poznatků ze školy a jejich uplatnění v praxi, návrat ke knize od stále používanějších počítačů, rozvoj slovní zásoby a kladného vztahu k četbě, výhoda v případě, že rodič do knihovny nechodí, se spolužáky je to zábavnější, seznámení s literaturou, aby se děti naučily chodit do knihovny a využívat ji, inspirace a doporučení četby, zdokonalování čtenářských dovedností.

24. Uvítáte další spolupráci školy a knihovny v novém školním roce?

Většina rodičů, 95 %, odpověděla rozhodně ano. Zanedbatelné procento, 2,5 %, se vyjádřilo pro odpověď spíše ano a stejně tak i pro vyjádření nevím. Jedná se o jasnou výzvu k další spolupráci školy a knihovny, k hledání dalších možností a smysluplných programů.

Graf 20 - Uvítáte další spolupráci školy a knihovny v novém školním roce? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

25. Můžete napsat konkrétní nápad, jak by dále škola mohla spolupracovat s knihovnou?

Rodiče by uvítali dokonce častější návštěvy knihovny než doposud. Jako konkrétní nápady uvedli práci s knihou a domýšlení příběhu, program k určitému autorovi a knížce, dramtizaci příběhů, představení „živého“ spisovatele, tematické programy s knížkou a úkoly (Vánoce, prázdniny, roční období...), představování nově vycházejících knížek, seznamování s knížkami podle zájmu dětí.

5.3 Ověřování hypotéz

První hypotéza

Knihovnu začne navštěvovat více dětí z 1.B, které se zúčastnily častějších programů v knihovně (ve školním roce čtyři návštěvy), než děti z 1. A a 1. C, které absolvovaly ve stejném časovém rozmezí pouze dvě návštěvy.

Jako podklad pro ověření této hypotézy posloužila otázka: Navštěvuje Vaše dítě knihovnu? Kladně odpovědělo ze třídy 1. B 11 rodičů z 18, ze třídy 1. A 3 z 10 a ze třídy 1. C 4 z 8. To znamená, že ze třídy 1. B navštěvuje knihovnu 61 % dětí, ze třídy 1. A 30 % dětí a ze třídy 1. C 33 % dětí vždy z celkového počtu dotázaných.

První hypotéza se potvrdila. Nejvíce dětí, které začaly navštěvovat knihovnu, je ze třídy

1. B.

Navštěvuje Vaše dítě knihovnu?	
1. A	10
ne	7
ano	3
1. B	18
ne	7
ano	11
1. C	12
ne	8
ano	4
Celkem odpovědí	40

Tabulka 1 – Navštěvuje Vaše dítě knihovnu? Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

Druhá hypotéza

Čím vyššího stupně vzdělání rodiče dosáhli, tím častěji považují četbu za svůj koníček. Podkladem pro ověření druhé hypotézy se stala položka z obecných údajů pro rodiče Stupeň dosaženého vzdělání a otázka Patří četba k Vaším koníčkům?

Zde se ukázala závislost oblíbenosti četby na stupni dosaženého vzdělání. Druhá hypotéza se tím potvrdila.

Stupeň dosaženého vzdělání	Patří četba k Vaším koníčkům?		Celkový součet
	ano	ne	
základní		2	2
absolvent odborného učiliště	1	3	4
středoškolské	13	7	20
vyšší odborné	3	1	4
vysokoškolské	10		10
Celkový součet	27	13	40

Tabulka 2 – Stupeň dosaženého vzdělání a četba jako koníček. Zdroj: Vlastní zpracování na základě výsledků dotazníkového šetření.

Třetí hypotéza

Rodiče dětí ze všech prvních tříd budou přesvědčeni o významu spolupráce školy a knihovny bez ohledu na počet absolvovaných školních návštěv v knihovně.

Odpovědi na otázku: Myslíte si, že má význam spolupráce školy a knihovny? jsou potvrzením, že rodiče dětí ze všech tříd považují spolupráci školy a knihovny za důležitou. 85 % z dotázaných odpovědělo „rozhodně ano“, 12,5 % „spíše ano“, 2,5 % „nevím“. S tím souvisí i odpovědi na otázku: Uvítáte další spolupráci školy a knihovny v novém školním roce? 95 % rodičů na ni odpovědělo „rozhodně ano“.

Čtvrtá hypotéza

Po akci Pasování na čtenáře bude knihovnu navštěvovat více dětí.

Díky konzultaci s knihovnicí a její ochotě vyhledat v databázi knihovny údaje o nových čtenářích, kteří využili čtenářské průkazy obdržené na akci Pasování na čtenáře, bylo možné ověřit tuto hypotézu. Zjistily jsme, že těchto průkazů využil z každé třídy 1 žák, celkem tedy 3 žáci. I když se nejedná o velké číslo, je vidět, že alespoň někoho dalšího tato nabídka oslovila a nově knihovnu navštívil. Je pravda, že průkazy zdarma mohou působit jako dobrá motivace k návštěvám knihovny. Vzhledem k nízkému počtu však lze říci, že čtvrtá hypotéza nebyla potvrzena.

5.4 Dílčí závěry

Díky **návštěvám**, které jsme uskutečnili s žáky loňské 1. B a současné 2. B třídy, se dá říci, že tito žáci projevují o knížky a četbu celkově zájem. Na návštěvu knihovny se vždy těší, s radostí se účastní naplánované knihovnické lekce a následně si s potěšením knížky vybírají a prohlížejí. Na základě rozhovorů s dětmi se dozvídám, že mnoho dětí ze třídy pravidelně navštěvuje knihovnu a využívá jejích služeb v podobě půjčování knížek a časopisů, tematických kufříků a účastí na prázdninových akcích. Knihovnu navštěvují s rodiči, prarodiči nebo staršími sourozenci.

Přibližně začátkem druhého pololetí letošního školního roku jsem se dětí také ptala, zda jim stále rodiče nahlas předčítají. Nemile mě však překvapily jejich odpovědi. Většina tříd, 16 z 20 žáků, odpověděla záporně. Rodiče prý říkají, že děti už od nich číst nepotřebují, že si už mohou číst samy. Ti, kteří odpověděli, že jim rodiče předčítají, dokonce dokázali pojmenovat, že jim to pomáhá při vlastní četbě, že slyší, jakým hlasem rodiče čtou, mohou tak rozpoznat různé postavy, mohou se ihned zeptat na význam slov, jimž nerozumí, slyší spojení předložky

se slovem apod. Děti potvrzují, že jsou rády, když jim nahlas předčítáme ve škole a ve družině z výše jmenovaných důvodů.

Ve škole jsme navazovali na knihovnické lekce dalšími aktivitami. Vytvořili jsme například dvě knížky – jednu složenou ze slov z rozstříhaných písmenek v první třídě a druhou sestavenou z napsaných vět ve třídě druhé. Oba výtvořky jsou doplněné obrázky a patří k dětem oblíbeným a často používaným pomůckám. Přibližně každé dva měsíce si děti přinášejí do třídy právě čtenou knížku, vyprávíme si o ní, čteme úryvky, doporučujeme kamarádům. Funguje to jako velká inspirace a děti se naučily půjčovat si knížky od sebe navzájem. Velmi povzbudivé je, že čtou rády i děti, které se při čtení potýkají s různými potížemi.

Pozitivní ohlas na častější návštěvy knihovny byl patrný i od rodičů, velmi se jim líbilo společné odpoledne s dětmi v knihovně, které označili za příjemně a zároveň užitečně strávený čas.

Na základě vyhodnocení **dotazníku** se potvrdily tyto hypotézy:

H1: Knihovnu začne navštěvovat více dětí z 1.B, které se zúčastnily častějších programů v knihovně (ve školním roce čtyři návštěvy), než děti z 1. A a 1. C, které absolvovaly ve stejném časovém rozmezí pouze dvě návštěvy.

H2: Čím vyššího stupně vzdělání rodiče dosáhli, tím častěji považují četbu za svůj koníček.

H3: Rodiče dětí ze všech prvních tříd jsou přesvědčeni o významu spolupráce školy a knihovny bez ohledu na počet absolvovaných školních návštěv v knihovně.

Nepotvrdila se H4: Po akci Pasování na čtenáře bude knihovnu navštěvovat více dětí.

Přestože vysoké procento rodičů (67,5 %) považuje četbu za svůj koníček, stejné množství respondentů uvádí, že knihovnu nenavštěvuje. Na základě odpovědí v dotazníku je zapotřebí rozlišit dvě skutečnosti, a to, že navštěvování knihovny nemusí nutně znamenat, že člověk přečte velké množství knih. Naopak respondent, který do knihovny nechodí, může být větším čtenářem než ten, který knihovnu využívá. Rodiče sami odpovídali, že mají velmi dobře zásobenou domácí knihovnu nebo že si půjčují knihy v rodině či mezi známými. Stejně tak mohou číst knihy v elektronické podobě. Podobně tomu může být i u dětí, které sice do knihovny nechodí, ale čtou knížky z domácích zdrojů.

Většina rodičů pozitivně hodnotí spolupráci školy a knihovny, je přesvědčena o jejím významu a uvítá v budoucnu další spolupráci. Rodiče také uvedli konkrétní nápady aktivit, o které lze tuto spolupráci obohatit.

Nepotvrdila se čtvrtá hypotéza, a to, že po akci Pasování na čtenáře přibude znatelné množství dalších dětských návštěvníků knihovny. Akce proběhla ve druhé třídě v měsíci říjnu, tedy již v období větší čtenářské zdatnosti oproti první třídě. Děti dostaly průkazy, které mohly zdarma využít. Po třech měsících se z databáze knihovny zjistilo, že této možnosti využily pouze tři děti. Může to opět u někoho znamenat, že knih je doma dost a děti čtou i přesto, že knihovnu nenavštěvují. Další možností je, že některé děti začaly sice po akci Pasování na čtenáře navštěvovat knihovnu, přičemž jim rodiče půjčují knihy na svou průkazku. Často se totiž stává, že dokud dítě s rodičem chodí do knihovny společně, není dítě zaregistrováno jako čtenář.

U některých dětí však může být i další důvod. Škola a knihovna spolupracují dobře, obě instituce nabízejí množství aktivit, záleží však na rodičích, jaké je doma čtenářské klima a zda své děti v tomto směru podporují.

6 Vlastní návrhy a doporučení pro praxi

Největší vliv na dětské čtenářství má kromě vnitřních faktorů jistě rodina a škola. První povědomí o knížkách a četbě vzniká právě v rodině, kde se pokládá nejdůležitější základ pro dětské čtenářství. Následuje vliv mateřské a základní školy. V rodině, kde dítě není od malička vedeno ke kráse psaného slova, dochází ke znevýhodnění dítěte, co se týče slovní zásoby, porozumění textu, slovního vyjadřování, ale i k ochuzení o společně strávené chvílky při četbě.

Škola může svým vlivem pomoci tento nedostatek do jisté míry kompenzovat a dětem tak otvírat další možnosti nejen při objevování bohatství knih, ale i při používání psaného textu všeobecně. Tento vliv škola uplatňuje jak v rámci vyučování, tak i dalšími aktivitami, jako je například spolupráce s knihovnou.

V této kapitole rozpracuji návrhy a doporučení, které by mohly vést k větší motivaci dětí k četbě. A protože se uvedená problematika týká dětí, jejich rodičů, školy a knihovny, pokusím se i návrhy rozdělit do více kategorií.

Návrhy pro spolupráci školy a knihovny

Z výsledků dotazníku vyplynulo, že většina rodičů vidí význam ve spolupráci školy a knihovny a souhlasí s další spoluprací těchto dvou institucí. Rodiče dokonce uvedli návrhy, které by další spolupráci mohly obohatit, například práce s knihou a domyšlení příběhu, program k určitému autorovi a knížce, dramatizace příběhů, představení „živého“ spisovatele, tematické programy s knížkou a úkoly (Vánoce, prázdniny, roční období...), představování nově vycházejících knížek, seznamování s knížkami podle zájmu dětí. Uvítali by i častější návštěvy knihovny než doposud.

Uvedené návrhy jsme konzultovaly se slečnou knihovnicí. Tato zpětná vazba od rodičů nám umožnila srovnání s tím, co knihovna už v současné době nabízí a které aktivity by se mohly v budoucnu zařadit. Domluvily jsme se na pokračování v častější spolupráci, tedy ne jenom jedné návštěvě do roka. Jako třídní učitelka také předávám některé informace rodičům o akcích pořádaných knihovnou. Například velký úspěch měl bazar knih z dětského oddělení knihovny, neboť jej rodiče s radostí využili. Taktéž upozorňuji děti i rodiče na některé odpolední akce s četbou a tvořením. V současné době probíhá v knihovně výstava s názvem „Jak obléct knihu“. Jedná se o výstavu prací žáků výtvarného oboru Základní umělecké školy

v Ústí nad Orlicí. Její zhlédnutí spojíme s další výchovně-vzdělávací knihovnickou lekcí a zařadíme do výuky českého jazyka.

Návrhy pro práci s dětmi v době vyučování

Každá návštěva knihovny je inspirací pro další tvorbu s dětmi ve škole, ať už se jedná o práci při hodinách českého jazyka nebo výtvarných činností. V českém jazyce se mohou další aktivity týkat jak pravopisu, tak literární výchovy. S žáky druhé třídy chci již zkusit zařadit i čtenářské dílny s tichou četbou a sdílením zážitků s ostatními. Bude to další obohacení četby hlasité, která ještě v současné době tvoří většinu výuky literární výchovy.

Výtvarné činnosti jistě také nabízejí spoustu možností, např. již výše zmiňované vytvořené knížky ze slov a vět doplněné obrázky, obaly na knihy, ale i komiksové příběhy, jednoduché čtenářské karty s obrázky jako předchůdce čtenářských deníků a podobně.

Tyto aktivity mohou nenásilně rozvíjet tvůrčí psaní, ve kterém děti uplatní nejen dovednost správných tahů písmenek, naučená pravopisná pravidla, ale i svoji fantazii a tvořivost.

Spolupráci školy a Městské knihovny Ústí nad Orlicí v současnosti velmi výrazně doplňuje spolupráce se školní knihovnou, která je v budově školy, je snadněji dostupná a nabízí též knihovnické lekce pro jednotlivé třídy a další aktivity pro žáky.

Návrhy pro spolupráci školy a rodičů

Domnívám se, že tato oblast je nejobtížnější. V letošním školním roce bych ráda zopakovala akci, kdy jsme se s rodiči a dětmi sešli v knihovně a prožili tak velmi přínosné odpoledne plné knížek, her, společných zážitků a vzájemného popovídání. Patrný byl zde význam čtenářský i lidský.

Myslím si, že informovanost rodičů ze strany školy a knihovny a nabízení možností, co se čtenářství týče, je jedna věc, druhá věc však je, jaký význam tomu přiřkládají právě rodiče a jak na tyto nabídky zareagují.

Závěr

Význam četby je v současné době moderních technologií často diskutovaným tématem. S psaným slovem se setkáváme každý den ať už v psané, tištěné či elektronické podobě. Díky textu se seznamujeme s různými informacemi, prostřednictvím něho můžeme vzájemně komunikovat, vzdělávat se nebo relaxovat.

V prostředí knihovny se navíc můžeme od dětství učit i neméně důležitým sociálním dovednostem. Těmi jsou například ohleduplnost vůči ostatním čtenářům, schopnost komunikace s knihovnicí a dalšími návštěvníky knihovny, ať už dospělými nebo dětmi. Také šetrné zacházení s půjčenou knihou a hlídání si termínu vrácení patří mezi praktické návyky. Nezanedbatelnou roli hraje i poměrně nízký poplatek za poskytované služby. Pokud si koupíme jednu novou knihu, zaplatíme více než za celoroční poplatek v knihovně. Za tuto částku si můžeme vypůjčit a přečíst nesrovnatelně větší množství knih. Uvedenou přednost však děti ocení až později.

Podařilo se splnit hlavní cíl diplomové práce, a to zintenzivnit spolupráci konkrétní třídy Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a Městské knihovny Ústí nad Orlicí. Zorganizovali jsme více návštěv s různým zaměřením a také se zapojením školní družiny a rodičů žáků.

Dotazník jako zpětná vazba po skončení návštěv knihovny v první třídě byl směřován na rodiče žáků. Z provedeného rozboru návštěv a dotazníkového šetření vzešly následující závěry. Potvrdil se význam spolupráce školy a knihovny jak v ohlasech žáků i rodičů, tak ve zvýšeném počtu návštěvnosti knihovny u dětí, které absolvovaly se třídou více návštěv v knihovně oproti žákům, kteří se zúčastnili menšího počtu návštěv za stejné období. Z rozhovoru se žáky současné třídy 2. B vyplývá, že většina z nich nyní navštěvuje buď přímo Městskou knihovnu Ústí nad Orlicí nebo školní knihovnu.

Zároveň se ukázalo, že i když nabídka knihovny je bohatá a pestrá, spolupráce školy a knihovny je také na dobré úrovni, záleží na přístupu rodičů, zda prostředí a možnosti knihovny budou svým dětem nabízet jako kvalitní trávení volného času. Ovšem nezávisle na postoji rodičů je důležité spolupráci školy a knihovny nadále pěstovat a rozvíjet a hledat další možnosti společných aktivit tak, aby žáci vnímali knihovnu jako přirozenou součást svého života.

Zatím se nepodařilo navázat častější spolupráci knihovny a školní družiny pro nejbližší budoucnost. Za příčinou však nestojí nezáměr školní družiny, ale její rozmanité aktivity s různým zaměřením v odpoledních hodinách a volnočasové kroužky žáků.

Důležitý je poznatek, že navštěvování knihovny nemusí nutně znamenat, že člověk přečte velké množství knih. Na druhou stranu jedinec, který do knihovny nechodí, může být větším čtenářem než ten, který knihovnu využívá.

Diplomová práce mě samotnou obohatila o aktuální poznatky v souvislosti s dětským čtenářstvím a návštěvy s dětmi v knihovně jednoznačně zpestřily naše vyučování. Význam má jistě i prohloubení mezilidských vztahů učitelka – žáci – rodiče. Uvědomila jsem si, jak je důležité podporovat rodiče v tom, aby dětem nabízeli služby knihovny jako kvalitní využití volného času. Práce pro mě byla velkým přínosem a doufám, že bude inspirativní a aktivizující i pro její čtenáře.

Seznam použitých pramenů a literatury

ALTMANOVÁ, Jitka a kol. *Čtenářská gramotnost ve výuce – metodická příručka*. Praha: NÚV, 2011. ISBN 978-80-87000-99-1.

ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7.

ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Vývojová psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky primárního a alternativního vzdělávání, 2004.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.

HAUSENBLAS, Ondřej. *Čeština doopravdy. Návrh didaktického pojetí výuky vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura na 1. stupni ZŠ*. Dobříš: 2015. ISBN 987-80-260-8165-4.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982.

JANOTOVÁ, Zuzana a kol. *Mezinárodní šetření PIRLS 2016. Národní zpráva*. Praha: Česká školní inspekce, 2017. ISBN 978-80-88087-14-4.

JEŘÁBEK, Jaroslav a kol. *RVP ZV*. Praha: VÚP, 2007.

KERLES, Marek. *Jak se O stalo králem*. Nakladatelství THOVT s. r. o., 2015. ISBN 978-80-87469-30-9.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství – Vyprávějte si s námi*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0112-8.

MÜLHAUSEROVÁ, Hana., NEUŽILOVÁ, Vladimíra. *Metodický průvodce k pracovnímu sešitu Český jazyk a komunikace pro 4. ročník*. Znojmo: Hanami, 2013.

TOMKOVÁ, Anna. *Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení v primární škole*. Praha: UK – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-315-3.

Učitelské noviny. Čtenářská pregramotnost v předškolním věku. PETRŮ – KICKOVÁ, Pavla. Praha: GNOSIS, spol. s r. o., 2017, roč. 120. ISSN 0139-5718.

ZÁVADOVÁ, Kateřina. *To nejlepší z večerníků*. Praha: Albatros, 2005.

Internetové zdroje

Biblioterapie [cit. 21-02-2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Biblioterapie>

Celé Česko čte dětem [cit. 19-01-2018] Dostupné z: <http://celeceskoctedetem.cz/>

Časopis Kritické listy [cit. 21-08-2017]. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz>

Česká školní inspekce [cit. 22-02-2018]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PIRLS>

Čtení pomáhá [cit. 20-08-2017]. Dostupné z: <http://www.ctenipomaha.cz/>

Havlíková, Hana. *Rozvíjení počáteční čtenářské gramotnosti*, 2017 [cit. 14-03-2018]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21535/rozvijeni-pocatecni-ctenarske-gramotnosti.html/>

Hejsek, Lukáš. *Rozvoj čtenářské gramotnosti v procesu základního vzdělávání. Disertační práce*. Olomouc, 2014 [cit. 14-03-2018]. Dostupné z: https://theses.cz/id/8rj11x/ repo_upolrepo_key_64238123481

Kaloušková, Jana. *Výroční zpráva knihovny za rok 2016*. Ústí nad Orlicí. [cit. 15-10-2017]. Dostupné z: <https://www.knihovna-uo.cz/dokumenty/Vyrocnizprava2016.pdf>

ŠVP ZV S dětmi pro děti, 2012. Ústí nad Orlicí [cit. 20-9-2017]. Dostupné z: <http://www.zsbcuo.cz/svp.htm>

Webový portál Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 20-08-2017]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/>

Webový portál Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky [cit. 05-03-2018]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/bookstart/projekt-s-knizkou-do-zivota-bookstart>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník pro rodiče prvňáčka

Příloha č. 2 - Informovaný souhlas rodičů

Příloha č. 3 - Nabídka knihovnických lekcí Městské knihovny Ústí nad Orlicí pro 1. stupeň základních škol (aktuální pro školní rok 2017/2018)

Příloha č. 4 – Ukázka nabídky knihovny

Příloha č. 5 – Fotografie návštěv v knihovně

Příloha č. 1 - Dotazník pro rodiče prvňáčka

Čteme s radostí

Vážení rodiče,

v tomto školním roce provázíte prvními čtenářskými krůčky Vašeho prvňáčka a těšíte se s ním z jeho úspěchů. Jak ve škole, tak i doma je jistě naší společnou snahou, aby dítě četlo s porozuměním čtenému textu, a hlavně s radostí. Díky čtení se mu zároveň rozšiřují obzory a více poznává svět kolem nás. Do jaké míry se knížka stane dobrým společníkem dítěte, můžeme ovlivnit a podpořit různými způsoby: předčítáním, povídáním si o přečteném, nabídkou knih, návštěvami knihovny apod.

V této souvislosti bych Vás chtěla poprosit o vyplnění následujícího dotazníku. Jeho smyslem je, abyste se zamysleli nad vlastním vztahem ke čtení a také nad tím, jak můžete v tomto ohledu ovlivňovat své děti. Otázky v dotazníku jsou rozděleny do čtyř částí: Obecné údaje, Rodič, Dítě a Knihovna. Označte prosím vždy co nejdůležitější odpověď na zadanou otázku, popř. v možnosti JINÉ doplňte. Dotazník je anonymní a nezabere Vám více než 10 minut. Jeho vyhodnocení poslouží jako podklad pro další možnou práci s Vašimi dětmi ve 2. třídě a stane se součástí mé diplomové práce.

Děkuji Vám předem za čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Petra Junková

učitelka 1. stupně ZŠ Ústí nad Orlicí Bratří Čapků

studentka 4. ročníku kombinovaného studia Učitelství 1. stupně ZŠ

Obecné údaje

Následující otázky se týkají přímo Vás.

1. Pohlaví

- žena
- muž

2. Věk

- 20–30 let
- 31–40 let
- 41–50 let
- 51 a více let

3. Stupeň dosaženého vzdělání

- základní
- absolvent odborného učiliště
- středoškolské
- vyšší odborné
- vysokoškolské

4. Moje dítě navštěvuje třídu

- 1. A
- 1. B
- 1. C

Rodič

Následující otázky se týkají Vás a Vašeho vztahu ke knihám.

5. Patří četba k Vaším koníčkům?

- ano
- ne

6. Kolik knih přečtete za rok?

- 0–5 knih
- 6–10 knih
- 11–20 knih
- více

7. Měla nějaká osoba ve Vašem dětství pozitivní vliv na Váš vztah ke knihám? (Můžete označit více odpovědí.)

- rodič
- prarodič
- učitel
- kamarád nebo spolužák
- nikdo takový nebyl

- jiné: .....

Dítě

Následující otázky se týkají Vašeho dítěte – prvňáčka a jeho vztahu ke čtení.

8. Myslíte, že jste dobrým čtenářským vzorem pro svoje dítě?

- ano
- ne
- nevím

9. Kterou knížku z Vašeho dětství byste doporučil/-a svému dítěti?

.....

10. Předčítáte svému dítěti?

- ano
- ne

11. Předčítá dítěti někdo jiný? (Můžete označit více odpovědí.)

- druhý z rodičů
- prarodič
- sourozenec
- nikdo jiný dítěti nepředčítá
- jiné: .....

12. Jak často dítěti někdo předčítá?

- každý den
- každý druhý den
- dvakrát týdně
- jednou týdně
- zřídka
- nikdy

13. Jak často čte dítě nahlas?

- každý den
- každý druhý den
- dvakrát týdně
- jednou týdně

- zřídka
- nikdy

14. Povídáte si s dítětem o tom, co jste spolu přečetli?

- vždy
- většinou ano
- dle zájmu dítěte
- málokdy
- ne

15. Podle čeho vybíráte knihy pro svoje dítě? (Můžete označit více odpovědí.)

- podle věku dítěte
- podle zájmu dítěte
- podle vlastního uvážení
- na základě reklamy v médiích
- nechám si poradit (v obchodě, v knihovně, známými...)
- jiné: .....

16. Myslíte si, že Vaše dítě ocení knihu jako dárek?

- většinou ano
- většinou ne

Knihovna

Následující otázky se týkají Vašeho vztahu k veřejné knihovně (dále jen „knihovna“).

17. Jak často navštěvujete knihovnu?

- častěji než jednou za měsíc
- jednou za měsíc
- méněkrát než jednou za měsíc
- knihovnu nenavštěvuji

18. Můžete svoji předchozí odpověď vysvětlit a odpovědět na otázku: „Proč?“

.....

19. Navštěvuje Vaše dítě knihovnu?

- ano
- ne

20. Které služby knihovny využíváte? (Můžete označit více odpovědí.)

- půjčování knih a časopisů
- půjčování audioknih
- nabídku hudebního oddělení
- půjčování deskových her
- půjčování tematických kufříků
- programy pro děti (prázdninové, Noc s Andersenem, čtenářské soutěže apod.)
- programy pro dospělé (besedy, kurzy, přednášky, výstavy apod.)
- studovnu
- internet
- jiné: .....

21. Líbily se dítěti programy, na kterých bylo se školou v Městské knihovně Ústí nad Orlicí (např. předávání slabikářů, Jak se O stalo králem)?

- ano
- ne

22. Myslíte si, že má význam spolupráce školy a knihovny?

- rozhodně ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

23. Můžete svoji předchozí odpověď vysvětlit a odpovědět na otázku: „Proč?“

.....

24. Uvítáte další spolupráci školy a knihovny v novém školním roce?

- rozhodně ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

25. Můžete napsat konkrétní nápad, jak by dále škola mohla spolupracovat s knihovnou? .....

Příloha č. 2 - Informovaný souhlas rodičů

Souhlas s použitím fotografií dětí pro diplomovou práci

Vážení rodiče,

během 1. a 2. třídy jsme s dětmi několikrát navštívili Městskou knihovnu Ústí nad Orlicí a zúčastnili se zde výchovně vzdělávacích čtenářských lekcí. Pro připomenutí se jednalo o tyto akce: Předávání slabikářů, Jak se O stalo králem, Za Večerníčkem do knihovny, Odpoledne s rodiči a letošní Pasování na čtenáře.

Ve své diplomové práci se zabývám tématem spolupráce základní školy a knihovny. Ráda bych pro názornost využila právě fotografie z těchto aktivit. Chci Vás proto, vážení rodiče, touto cestou požádat o písemný souhlas s použitím fotografií pro svoji diplomovou práci. Jedná se o fotografie z výše uvedených akcí v knihovně a také z tvoření vlastní knížky ve třídě.

Děkuji Vám za spolupráci.

Petra Junková

učitelka 1. stupně ZŠ Ústí nad Orlicí Bratří Čapků

studentka 5. ročníku kombinovaného studia Učitelství 1. stupně ZŠ

SOUHLASÍM

X

NESOUHLASÍM

s použitím fotografií mého dítěte z výše uvedených akcí pro diplomovou práci.

Jméno dítěte: _____

Podpis zákonného zástupce: _____

V Ústí nad Orlicí dne: _____

Příloha č. 3 - Nabídka knihovnických lekcí Městské knihovny Ústí nad Orlicí pro 1. stupeň základních škol (aktuální pro školní rok 2017/2018)

- **Pohádkov** – povídání o pohádkách, hraní s pohádkami na základě knihy I. Březinové – Popletené pohádky, vymýšlení pohádek – pro 1. až 3. třídy.
- **Jak se O stalo králem** – pohádka, podle které si procvičíme písmenka – 2. pololetí 1. třídy, 2. třída.
- **Astrid Lindgrenová a její hrdinové** – povídání o známé dětské spisovatelce a jejích knížkách, luštění křížovek a hra s informacemi – 3. a 4. třídy.
- **Případ ztracené básničky** – práce s básničkami, hledání indicií, význam poezie – 1. až 3. třídy.
- **Etiketa** – povídání o slušném chování zábavnou formou, modelové situace – 2. až 5. třídy.
- **Svět Josefa Lady** – povídání o ilustracích a jejich historii, o životě a díle Josefa Lady, hra s ilustracemi – 3. a 4. třídy.
- **Slavní ilustrátoři** – povídání o ilustracích a jejich historii, představení a hra se 7 známými ilustrátory – 3. a 4. třídy.
- **Lovci mamutů** – představení dobrodružné literatury, stručný životopis Eduarda Štorcha, povídání o knize a pravěkém životě – 4. a 5. třídy.
- **Detektivky** – představení žánru a autorů dětských detektivek, hra na detektivy – 3. až 5. třídy.
- **Po stopách praotce Čecha** – povídání o známých i neznámých pověstech a legendách – 4. a 5. třídy.
- **Bajky** – povídání o bajkách, čtení s porozuměním – 4. a 5. třídy.
- **Pohádky Lanšperského hradu** – povídání o pověstech a pohádkách, čtení o Lanšperku, vymýšlení vlastních příběhů – 3. až 5. třídy.
- **Bezpečný internet** – formou různých aktivit a dialogů s dětmi probíráme, jak se bezpečně pohybovat na internetu – 3. až 5. třídy.

Nabídka možnosti pravidelných návštěv pro družiny – společné čtení, předčítání, hry a další aktivity na určité téma po předchozí domluvě.

Příloha č. 4 – Ukázka nabídky knihovny

Městská knihovna
Ústí nad Orlicí
Oddělení pro děti a mládež

Kašpárkův koníček

Přijměte pozvání na odpoledne se
čtením a výrobou loutky.

čtvrtek 9. 3. 2017
od 16 hod.

Pro děti do 8 let.

Prosíme o příspěvek 10 Kč na materiál.

Příloha č. 5 – Fotografie návštěv v knihovně

Předávání slabikářů

Obrázek 2 - Předávání slabikářů. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 3 - Předávání slabikářů. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 4 - Předávání slabikářů. Zdroj: Portfolio autora.

Povídání o knížce Jak se O stalo králem

Obrázek 5 – Povídání o knížce Jak se O stalo králem. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 6 - Povídání o knížce Jak se O stalo králem. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 7 - Povídání o knížce Jak se O stalo králem. Zdroj: Portfolio autora.

Za Večerníčkem do knihovny

Obrázek 8 – Za Večerníčkem do knihovny. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 9 – Za Večerníčkem do knihovny. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 10 – Za Večerníčkem do knihovny. Zdroj: Portfolio autora.

Odpoledne s rodiči

Obrázek 11 – Odpoledne s rodiči. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 12 - Odpoledne s rodiči. Zdroj: Portfolio autora.

Obrázek 13 - Odpoledne s rodiči. Zdroj: Portfolio autora.

Pasování na čtenáře

Obrázek 14 – Pasování na čtenáře. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 15 - Pasování na čtenáře. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 16 - Pasování na čtenáře. Zdroj: portfolio autora.

Tvoření knížky

Obrázek 17 – Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 18 – Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 19 – Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 20 - Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 21 - Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Obrázek 22 - Tvoření knížky. Zdroj: portfolio autora.

Anotace

Diplomová práce se zabývá spoluprací základní školy a knihovny. Zkoumá vliv této spolupráce na čtenářství dětí mladšího školního věku. Poukazuje na to, že největší vliv na získání kladného vztahu k četbě má rodina a škola. Práce obsahuje výčet organizací a aktivit, jimiž Česká republika podporuje rozvoj čtenářství. Zaměřuje se na konkrétní spolupráci Základní školy Ústí nad Orlicí Bratří Čapků a Městské knihovny Ústí nad Orlicí. Součástí práce je rozbor jednotlivých návštěv žáků v knihovně a vyhodnocení dotazníku jako zpětné vazby od rodičů.

Klíčová slova

čtenářství, čtenářská gramotnost, kritické myšlení, základní škola, knihovna, rodina

Abstract

The thesis deals with the cooperation of elementary school and library. It examines the impact of this collaboration on the reading of children of younger school age. It points out that family and school have the greatest influence on getting a positive relationship with reading. The work contains a list of organizations and activities by which the Czech Republic supports the development of reading. It focuses on the specific cooperation of the Primary School in Ústí nad Orlicí and the Public Library of Ústí nad Orlicí. Part of the thesis is an analysis of individual visits of pupils in the library and evaluation of the questionnaire sent to parents.

Key words

Readership, reading literacy, critical thinking, primary school, library, family